

IOȚA LU TOBOC.

CÂNTĂREȚII
NOSTRI
LA BUCUREȘTI

IMPRESII
ȘI
AMINTIRI.

LUGOJ 1907.
TIPOGRAFIA C. TRAUNFELLNER.

IOȚA LU TÔBOC.

În semn de dragoste fraternală

CÂNTĂREȚII
NOȘTRI
LA BUCUREȘTI

IMPRESII
ȘI
AMINTIRI.

LUGOJ 1907.
TIPOGRAFIA C. TRAUNFELLNER.

*Dedic aceste nepretențioase impresii
drept aducere aminte a frumoaselor
zile petrecute la murele festival din
București*

Cântăreșilor,

*cari adunați din toate părțile locuite
de Români au unit în cântare dorul
sfânt al inimei românești.*

Lugoj, 25 August (7 Septembre) 1907.

Autorul.

I.

Par'că-i un vis.

Astăzi se împlinește anul, de când am plecat la București, ca să vedem Expoziția generală română și să luăm parte la marele festival de coruri, la care ne-am anunțat nu mai puțin de o miie două sute de cântăreți din cele patru văi ale Banatului de odinioară.

Doamne, ce fierbere, ce agitație! Ne pregătiam deja de mult pentru această mare excursie și totuși nu ne-a venit să credem, că vom și face-o. Ne-am mai pregătit să mergem la Mramorac, să azistăm la sfințirea bisericii în acea harnică comună românească și de acolo să ne înapoiăm pe Dunăre, ca la gura pasului Căzan să aducem tribut de evlavie tablei lui Traian, să cântăm în fața acelor stânci de sfântă amintire «Au fost eroi, au fost... și vor fi!» să răsune stâncile și câmpiile, să se încrețească oglinda lucie a Dunărei bătrâne... Ne-am mai pregătit să mergem la Sibiiu, să concertăm acolo pe timpul inaugurării Casei naționale, ne-am pregătit cu zel și însuflețire și atât calea la Sibiiu, cât și cea la Mramorac, a ramas baltă.

După toate acestea, nu ne prea veniă să credem, că vom isbuti cu calea la București, căci aici alte piedeci

erau, mai mari și mai anevoie de înlăturat, dar ne-am pregătit și am reușit.

Suntem încă prea aproape decât să putem aprecia pe deplin și fără considerante laterale deosebitele merite ale presidentului nostru de atunci, Dr. George Dobrin, care dimpreună cu adlatus-ul său, cu Dr. Corneliu Jurca, care serbează astăzi aniversarea la recoarea temniței de stat din Seghedin, a pus cu energia-i de fier — cum s'ar zice — carul în pietri și n'a mai slăbit din coardă până ce n'a văzut planul realizat.

N'a fost lucru ușor și nu știu zău cum ne-ar succede o asemenea întreprindere a doua oară. Trebuie însă să subliniăm și la acest loc, că autoritățile noastre locale și mai ales vice-comitele de atunci, actualul prim-comite al Caraș-Severinului, ne-a făcut toate înlesnirile ce i-au stat în puteri, deși guvernul central nu vedeă cu ochi buni excursia noastră, neadmitându-ne nici o reducere la călătorie, obicinuită la excursii de orice natură și silindu-ne a ne liberă fiecare separat pasport ori certificat de trecere peste frontieră, deși guvernul român — precum e uzul la expoziții — a suspendat pentru timpul expoziției rigoarea de pasport.

Și putea să ne facă vice-comitele de atunci multe dificultăți. Amăsurat dispozițiilor luate, aveam să anunțăm cu cel puțin 8 zile înainte lista excuzioniștilor pentru liberarea certificatelor de trecere. Dar știți cum e

Românașul nostru? Lasă-mă să te las! Când a expirat termenul, nici a treia parte din participanți nu se anunțase încă amăsurat dispozițiilor luate. Grosul a venit în ceasul ultim. Când fumegă deja trenul de plecare în gară, se mai duceau spre subscriere vice-comitelui certificate...

Nu știu cum am putea vindeca pe iubiții noștri conaționali de această deprindere păgubitoare, cu care ne întâlnim pretutindeni. Toate se lasă pe momentul ultim. Și atunci toți sunt pretențioși și nervoși. Câtă pagubă avem din aceasta! Noi ne tot lăudăm — în opoziție cu frații din regat — cu spiritul german în care am crescut, dar din preciziunea Germanului n'am prea învățat.

Astăzi, când mă gândesc înapoi, nu răzlesc să mă mir îndestul cum totuși, pe lângă această însușire națională puțin laudabilă, am reușit să trecem cu toții fără dificultăți frontiera. Ce ușor se putea zădărnici totul și nici cuvânt n'aveam a ne plânge contra altora, ci numai contra noastră, contra teribilei indolențe, care nu mișcă până ce nu ajunge mucul la degete.

N'am să uit nici când pe coriștii dela Oradea-mare, toți studenți, oameni cu carte. Li-s'a comunicat, că pentru liberarea certificatelor de trecere a frontierei trebuiesc așa zisele «signalmente», adică descrierea personală, bine înțeles dată din partea autorității locale. Bunii noștri orădani și-au făcut fiecare câte o descriere a persoanei — documente vrednice pen-

tru biografii din viitor — și trimițându-le la Lugoj, au plecat la excursii prin Banat, ca să petreacă plăcut până la termenul fixat pentru plecarea la București.

A trebuit să-i adune Dobrin din toate ăretele Banatului și să-i așeze în Lugoj, ca să le putem liberă signalmentele dela primăria orașului Lugoj, fiind prea târziu a-i mai trimite la vetrele lor, ca de acasă să aducă documentul necesar pentru liberarea certificatelor de trecere peste frontieră. Astfel de nevoie au trebuit să petreacă frații orădani vre-o câteva zile prin Lugoj, dar și-au petrecut bine. N'am auzit nici o plângere.

Autoritățile din învecinatul Timiș au fost mai scrupuloase. N'ar fi dat coriștilor dela Chisătău pentru lumea aceasta certificatele cerute, așa că acești bravi cântăreți bănățeni, al căror cor e cel mai vechiu în Banat, au trebuit să rămână acasă și să priviască cu jale la frații lor din Caraș-Severin, cari au fost liberi să treacă și iee parte la festival.

Din Caraș-Severin s'a poticnit numai corul din Caransebeș, unde grație intrigilor fără sfârșit, cari constituie viața socială de acolo, au ramas bieții coriști fără conducere. Dar nu s'au lăsat! Dacă nici nu au putut luà parte ca cor organizat, au luat parte ca particulari, cari s'au alăturat excuzioniștilor.

Noi, cântăreții bănățeni, am plecat în două grupuri. Un grup aveà sa se concentreze la Lugoj și să plece de

aici cu trenul special ce l-am comandat, iar al doilea grup, cel dela Oravița și jur, aveà să plece pe Dunăre. Întâlnirea tuturor corurilor noastre erà fixată la Turnu-Severin, unde aveam să sosim deodată, noi cu trenul și Oravițenii cu vaporul. Planul a și succes.

În ziua memorabilă de 7 Sept. st. n. au sosit dimineața la Lugoj cântăreții din Bocșa și jur. În rând frumos cu tabla 'n frunte au intrat în Lugoj și au venit în curtea bisericei, unde aveau să se concentreze corurile, cari sosesc mai înainte la Lugoj.

Trenul special s'a rangeat dejà în gara Timișorei și frații din S.-Miclăușul mare au avut buna inspirație a luà dejà în Timișoara loc în trenul special, așa că sosind trenul în gara Lugoju-lui, am putut face dejà prima manifestație acestor voinici din extremul punct al Românismului cătră bărăganul Ungariei, cari au venit veseli sub conducerea d-lui și d-nei Dr. Nestor Oprean, neobosiții cultivatori ai spiritului sănătos românesc în acele părți.

La întrarea trenului în gară erau dejà în șir postate corurile din Lugoj, Bocșa, și Oradea-mare, cari veniseră în mare paradă la gară, cu steagul în frunte.

Administrația căilor ferate ungare a fost precisă. Îndată după trenul obicinuit personal, a dat drumul trenului nostru special, care aveà să plece precis la orele 10 din Lugoj, precum am și plecat.

O lume imensă eșise la gară. Tot Lugojul, mic și mare, ce s'a putut pune în mișcare a eșit la gară să vadă plecarea cântăreților.

Învagonatul coriștilor s'a făcut fără incident și în scurt timp. Toți au căutat să apuce câte un loc bunișor și să-și asigure bagagiul și merindea.

Precis la orele 10 s'a dat semnul plecării și încet s'a pus trenul în mișcare între urale.

Cu bine mergeți dragii mei
Și să veniți cu bine ,
Ziceau atunci bătrâni, femei,
Și preoți și copile.

Și tot cu clasicele cuvinte ale lui Alecsandri se răspundeă :

...să n'aveți teamă
Românul are șapte vieți
În pieptu-i de arama!

Și de fapt excursia dela București mi-a dat prilej cu îmbelșugare să admir pieptul de aramă al Românului, isvorul celor șapte vieți, cari toate le-am dus cu noi la București. De aveam o sută, o sută duceam. Așa puternic eră dorul ce ne mână și gândul ce ne purtă.

Stam înca cu toți în coridor pe la ferești și fâlfâiam batiste, palarii și ce apucam, ca semn de adio celor remași în gara Lugojului, când sosi dejă dela Dobrin singurul rece în aceasta topenie de însuflețire — ordnul sever, ca toți sa-și iee locurile și nime sa nu se miște, caci urmează apelul nominal.

Ne-am supus, căci știam că porunca e poruncă.

După însemnările ce mi-le-am făcut în graba și cred că sunt autentice, am plecat din gara Lugojului :

Lugojeni	185
Bocșeni (mont. și rom.)	115
Sân-miclăușeni	58
Orădani	26

Va să zică la olaltă 384 cântăreți și afara de aceea s'au mai strecurat vre-o câțiva excurzioniști, dirigenți de coruri dela reuniuni, cari n'au luat parte corporativ și alți doritori de a serbă împreună cu noi marile serbări ale cântării românești. Eram deci mai bine de 400, pe cari ne-a luat în seamă severul president al Reuniunii române de cântări și muzică din Lugoj, severul arangeor al acestei excurzii memorabile. Cu plăcere s'a constatat după terminarea apelului nominal, ca nime n'a scăpat trenul, ceea ce mi-se părea indispensabil, cunoscând firea oamenilor noștri. Se vede, că sub raportul unei idei mai înnalte devine Românul nostru disciplinabil și ceea ce a prestat la București, a fost de fapt minunea disciplinei. Despre aceasta voiu vorbi mai târziu.

La fiecare gară mai mică pana la Caransebeș, s'au mai alăturat singuratici excurzioniști, cei mai mulți neanunțați de mai înainte, dar cari în ultimul moment așa de puternic au fost prinși de dorul năvalnic a merge cu noi, încât — întâmple-se ori ce se va întâmpla — s'au urcat în tren și au venit cu noi.

Sosind la orașul cârnățeilor cu hrean, — căci mai celebri decât conținutul de idei al programului lui Burdea sunt cârnățeii cu hrean din gara Caransebeșului -- ni-s'au mai alăturat vre-o 40 coriști răsleți, inimi bune, dar «turmă fără' de păstor», ori mai bine zis cu «lup fiind locul păstorului». I-am primit cu drag și așa fericiți erau că au găsit loc. Ei avuseră de gând să plece cu trenul personal, dar nu li-s'a dat loc, spunându-li-se că vine trenul special și le eră acum teamă că nefiind organizați și anunțați nu-i vom primi.

Dar i-am primit în locul Recitenilor, cari erau anunțați, dar în urma unei piedeci neprevăzute împiedecați, încât eră p'aci-p'aci să rămână cu totul acasă. Dar au învins pedeca și au venit cu o zi în urmă, mulțămită harnicului lor dirigent, care și-a pus rostul vieții în cumpănă numai să nu lipsească din ansamblul corurilor bănățene, în care ocupă loc de frunte.

În gara Caransebeșului am stat mai multă vreme.

Ce contrast între avântul ce ne stăpâneă și năcazurile ce se desprindeau prin vorbele bieților Caransebeșeni, cei mai năcăjiți în mijlocul năcazurilor ce ne cutropesc pe toți!

II.

Crezând că ne răcorim, ne-am înfierbântat și mai mult cu berea ce am luat-o cu graba ce caracterizează consumatul în gară. Însuși doctorul ne-a premers cu acest exemplu, căci aveam și doctor al excursiei cu azistent și farmacie de voiagiu. Ambulanță aranjată în fel și formă. Medic ne erà Dr. Constantin Ignea, iar azistent erà Iani, fiul maistorului Traian Dragoescu, care umblând pe la Viena s'a specializat și în meseria «primului ajutor». Eram mândrii văzându-l cu crucea roșie la braț și farmacia portativă în mână. Cine erà ca noi! Mai târziu totuși am regretat, că ne-am luat dupa doctorul la bere. Vorba veche: e mai bine să faci ce zice doctorul, decât ceea ce face.

Mai mult ștergându-ne sudorile din față cu batista, decât fâlfâindu-o în semn de adio renorocitului Caransebeș, am pornit înainte pe valea Timișului în sus până la cumpăna apelor dela Porta orientalis, îngânându-ne când din dreapta, când din stânga drăgăstosul nostru riu, pe care atât de frumos l-a cântat poetul acestor văi Victor Vlad Delamarina.

Și dincoace și dincolo de cumpăna apelor, pe care o trecem prin tunel, se desfășurau peisaje superbe înaintea ochilor. Câte reminiscențe sunt legate de aceste locuri, teatrul atâtor lupte și frământări în lunga istorie a infiripării neamului românesc pe aceste văi și plaiuri!

Nu ne mai oprim până la pitoreștile bai Erculane, unde ne așteaptă o gălăgie de nedescris. Erau membrii Reuniunii de învățători din dieceza noastră cari ținuseră — acum în scurt timp pentru a doua oară — adunarea lor generală la acele băi somptuoase, bag seama pentruca învățătorii noștri să simtă și mai bine contrastul între splendoarea dela băi și mizeria în care tânjesc ei acasă, în urma slabei retribuțiuni, de care au parte pentru munca lor titanică de luminare a poporului nostru însetat de lumina culturii și științei.

Amăsurat apelului nominal erau 316 membri ai Reuniunii, dar păreau mai mulți, deși o parte o apucase înainte cu trenul personal. Grosul a ramas însă cu noi. Eră mare gavăt de om, precum zice Rănățeanul. Se umpluseră compartimentele de ședeam claie pe grămadă.

Are deosebit haz să vezi din fereastra compartimentului cum asaltează cu sutele vagoanele. Ba aici nu mai e loc, ba că dincolo e. Care încătrău fuge cu grabă febrilă, unul se dă pe scari la vale, căci n'a mai găsit loc, zece îi țin calea să se urce și nici unul nu se dă în lături. Pe urmă se așează

fiecare unde apucă, apoi începe să-și aducă aminte de bagagiu, de soți. Mai ales cei însurați, cari nu mai știu de ce sex sunt, între multele cutii ale nevestelor și fetelor. Eră un învățător din părțile noastre, care aveà pe suflet nu mai puțin de șapte cutii. Toată pedagogia dela Pestalozzi până la Herbart încăpeà acolo și mai rămâneà lăstășii și pentru mizeriile învățămîntului nostru confesional lăsat în mîna Sfântului.

În fine se așează marea gălăgie și noua sosiri în loc să ne povestească despre decursul adunării, încep să ne întrebe de ale mîncării. Sarmanii n'au mai avut vreme să vorbească să iie masa la Bai, iar merindea o topiseră dejă. Noi, cari ne împăcaserăm dejă cu stomacul și dasem pe gâtlej tot vinul de Tokaj adus de maistor Titu, ca să-i ajungă pentru cele 8 zile de excursie, îi consolam că îndată soșim la Turnu-Severin și acolo ne așteapta cu... masa. Pentru cei ce țineau la principiul, că ce-i a mîna nu-i minciună, s'a mai găsit câte o bucățică buna. Și le-a prius bine, căci precum vom vedea, la Turn am avut de toate, numai de mîncare nu.

Nu peste mult, eră pe la orele 2 d. m., am intrat în gara Orșovei, unde aveà să se faca revizuirea paspoartelor și certificatelor din partea autorităților ungare, căci am ajuns la capatul Ungariei și numai vre-o câțiva kilometri ne despărțiau de frontiera țerii românești.

Aici ne așteptau bravii cântăreți, aproape o sută, de pe valea Almajului

(Bozovici și Dalboșeț), cari sosiseră înaintea noastră, cât și acei membri ai Reuniunii învățătorești, cari au reușit să prinda trenul personal la băi. Eră mare bucuria revederii. Aici apoi ne-am regăsit cu toții și ne-am aranjat de nou în vagoane, împărțindu-ne după coruri. Revizia paspoartelor și certificatelor a ținut mult. La început nu înțelegeam marea rigoare a funcționarilor polițiali. Mai târziu apoi am aflat chițibușul. Aveau ordin să oprească trecerea popii Blajovan dela Hodoș, căruia îi eșise vestea, că e cu noi, deși bietul om a ramas acasă. Când au fost sigure autoritățile dela Orșova, că Blajovan nu e cu noi, a mers îndată totul mai neted. Mi-au venit în minte vorbele lui Mihaiu Vi-teazul, când a văzut capul lui Sigis-mund Báthory: «Săracu popa! ...

Pentru autoritățile polițiale dela noi eră popa Blajovan Hans Dampf din celebra novelă a lui Hauff, ori Figaro din piesa lui Beaumarchais, îl vedeau pretutindeni și nu-l găseau nicăiri... Acum odihnește și el la ră-coarea temniței din Lugoj, tocmai pen-trucă a fost văzut pretutindeni și el n'a reușit să dovedească, că n'a fost nicăiri...

Dar la Orșova n'a fost cu noi și așa terminându-se revizia, am putut plecà după o zăboveală de două ore. Eram dejă vre-o 900 cântăreți și ex-curzioniști la olaltă.

Eșind trenul din gară, în curând ne-au anunțat bubuiturile tunurilor, sunetul clopotelor și fâlfăitul steaguri-

lor treicolor, că am ajuns pe pământul României. Ni-s'a arangeat o primire princiară. Prefectul județului Mehedinți, primarul și mulți fruntași, ne eșiseră în cale la gara Verceorova.

Cine poate descrie emoția!

S'au rostit discursuri. Din partea noastră a răspuns Dobrin, arătând misiunea artei și în special a muzicii în viața popoarelor. Dar cine a mai ajuns să asculte! Mai ales ceice au călcat pentru prima dată pe pământul regatului român nu-și mai puteau stăpâni emoția.

Lucruri mici la aparență emoționantă enorm. Așa d. e. inscripțiile românești la gară. Numai aici se vede câtă durere zace înăbușită în sufletul Românului nostru din cauza invalidabilei alungări a limbei noastre de pretutindeni, unde atât în interesul publicului, cât și al statului, ar fi ca și la noi să se țină la inscripții seamă de limba populației. Doar acele nu se pun pentru a jigni, ci pentru a servi publicul. Și e o miopie din cale afară mare, că nenorocita noastră politică de guvernament caută tocmai în asemenea lucruri mici să afirme suveranitatea statului în detrimentul intereselor populației, care constituie acest stat.

Cu evlavie, cu care cauți în biserică la icoane, percurgeau excurzioniștii noștri gara, cetind rând pe rând fiecare pentru sine inscripțiile: Șeful gărei, Sala de așteptare, Polițaiu, Mișcare, etc. etc. Buzele rostiau tremurând de emoție vorbele și din toată fața se re-

oglinďă o voluptate, care soarbe cu nesaț vorba românească în serviciul public.

Și apoi treicolorul ! Între steagurile cu cari eră gara pavoazată, eră pe lângă steagul oficial al statului român și mândrul nostru treicolor.

Când mă dasem jos din vagon, stam să-i ajut d-nei Elena Boeriu, care pășise după mine pe trepte, dar remăsese încremenită de emoție, exclamând :

— Uită treicolorul nostru, aici e liber...

În exclamația aceasta s'a desprins sentimentul general.

Doamne, de ar aveă politica de guvernament a Ungariei pricepere pentru sufletul Românului, ce ușor ar puteă face pace !

III.

La Verceorova ne-a eșit în cale dl Virgil Popescu, fost profesor în Lugoj, de prezent profesor și director în București, care și-a câștigat mari merite cu reușita acestei excursii, pentru care a făcut foarte mult. Mare i-a fost bucuria, când ne-a văzut pe toți la un loc. El ne-a adus insigniile, prin cari aveam a ne distinge la București ca participanți ai festivalului de coruri și cari totodată ne asigurau libera intrare la Expoziție.

Împărțirea insigniilor s'a făcut după coruri și în scurtă vreme gema peronul gării de mulțimea cu marile cocarde pe piept alătura cu insigniile deosebite ale fiecărei Reuniuni de cântări. Publicul adunat în gară ne aclamă neîntrerupt și nici vorbă nu eră să ne lase mai departe.

Cu mare greu s'a aranjat trenul, care aveà să ne ducă înainte. Administrația căilor ferate n'a fost pregătită la atâți excurzioniști. Avizurile noastre că venim o miie două sute le-a considerat iperbolice și nu credeà, că vom fi mai mulți ca 3—4 sute. O pățise dejă cu învățătorii conduși de dl protopresbiter Dr. Putici din Timișoara. Eră

vorba de vre o câteva sute și când la adecă au fost pare-mi-se 70.

În fine s'au adunat vagoane de unde s'a putut, bine înțeles, tot de clasa III-a, și încetul cu încetul ne-am găsit cu toții loc. Bucuria excurzioniștilor la văzul și auzul vorbelor românești în administrația trenurilor erà din cale afară mare. Nu mai erà: «tessék beszállani», ci: «Poftiți la vagon». Și când s'a pus trenul în mișcare nu s'a strigat: mehet, ci: gata.

— Auzi d-le: gata! Știi, că are haz!

Vorba mergeà din gură în gură și toți simțiau o nespusă bucurie. Între urale desfârșite s'a pus trenul în mișcare. Cântece se auziau din toate părțile. De pe peron, din vagoane. Cine să mai pună frâu însuflețirei? Astfel am parcurs admirabila cale între dealuri și Dunăre până la Turnu-Severin, unde ne așteptà o recepție entuziastă.

Când a intrat trenul în gară, răsunà peronul de urale, muzică și cântări. Famfara regimentului de dorobanți ne-a primit cu «Deșteaptă-te române», iar Reuniunile de cântări din Turnu-Severin, în frunte cu valoroasa «Doină» a d-lui profesor I. St. Paulian, cântau devizele de salut. O lume imensă ne așteptà. Nu erà chip să pătrunzi prin mulțime. Deabeà a putut pătrunde președintele nostru Dobrin până la locul unde aveà să urmeze recepția oficioasă. Noi, cari eram împărțiți în jurul lui ca stat major, având a-l însoți pretutindeni, ne-am pierdut în mulțime. Din depărtări am auzit, că se țin discursuri.

A vorbit primarul oraşului şi d-l I. St. Paulian, cărora le-a răspuns cu voce puternică Dobrin, subliniând importanţa acestor momente, când venim cântăreţii din toate părţile ca împreună să serbăm zămislirea neamului românesc pe văile şi plaiurile Daciei. Eră greu să prinzi câte o vorbă în marele vuet.

Mai târziu l-am văzut pe Dobrin desfăcându-se din mulţime cu buchete de flori, făşii lungi de hârtii, cari — precum am văzut mai târziu — conţineau poezii ocazionale, ode şi adrese însufleţite.

Dar numai pentru un moment l-am văzut pe Dobrin, apoi iarăşi dispăruse. În grabă nu ne puteam da seamă, că unde e, când îl vedem mai târziu venind în fruntea unui lung convoiu cu steaguri. Fusese la port ca să întimpine pe cântăreţii noştri, cari au venit pe Dunăre. Erau corurile dela Oraviţa, dela Cacova, dela Coşteiu, dela Ticvaniul mare şi dela... Beiuş, căci Beiuşenii avuseră buna inspiraţie a trece la Baziaş şi de a veni de acolo împreună cu corurile din părţile Oraviţei pe Dunăre. Au avut o zi bună şi au călătorit plăcut cu vaporul pe cea mai pitorească parte din întreg cursul Dunărei. Pasul Cazan, prin care au trecut, e o minune a naturei, pe care an de an o vizitează iubitori de-ai frumseţii naturei din toate părţile lumii. Tot pe calea aceasta se văd în dreapta rămăşiţelefenomenale ale drumului lui Traian, iar în stânga superba şosea a lui Széchenyi.

Numărul cântăreților noștri veniți cu vaporul eră două sute, așa ca numărul nostru crescuse dejă la o miie și o sută.

Întrarea Orăvițenilor în gară eră impozantă. Flăcăi chipeși, înnalți, frumoși și curați de-ți eră mai mare dragul să privești la ei. Cei mai mulți încă tineri, în anii cătăniei. Erău cu geantele militare subsuoară. Ivirea acestor voinici a făcut o impresiune adâncă. Par'că s'au schimbat vremile și au înviat la ruinele podului lui Traian deodată eroii, cari au luptat odinioară aici pentru bogățiile legendare ale țerii Ilenei Cosinzene, păzite cu ochi de bălaur de Dochia.

Primirea ce li-s'a făcut, nu se poate descrie. Corpul oficerilor, prezent complet în gară, a dat năvală asupra acestor voinici, și cât ai da în pălmi s'a încins o mare horă. Eră fascinator să vezi hora superbă, care a cuprins vasta gară, oficeri de-ai Romăniei și flăcăi de-ai noștri, umăr la umăr. Și a schimbat-o apoi fanfara dorobanților într'o sârbă și au frământat voinicii celor două țeri pământul, încât și vechii legionari au trebuit să tresalte în mormintele lor, presărate de-alungul Dunării . . .

Și au pornit-o apoi flăcăii la chiuite, precum e legea pe la noi. Din stânca dealului în valurile Dunării se resfrângea ecoul :

«Am o țară mult iubită...

par'că și muzica a prins inimă și străbăteă cu fiorii sfinți ai însuflețirii fără margini :

.
Și a găsit pe dracu 'n ea».

În joc, cântec și veselie am dus-o, până ce cu mare greu au resbit șefii de tren a ne atrage luarea aminte, că timpul plecării a trecut de mult și nu mai putem zăbovi, căci ni-se închide calea din cauza acceleratelor, al căror timp se apropie.

Alăturându-ni-se și cântăreții dela »Doina», cam 120, numărul nostru întrecea mii și două sute. Nici vorbă nu mai erà să putem plecà cu un singur tren. Astfel apoi împărțiți în două, a plecat un tren cu 10 vagoane până la Palota, cale grea, fiind urcuș mare și linie primejdioasă (aici s'a întâmplat cu șase ani în urmă marea catastrofă), iar pentru noi cei remași nu erà loc suficient în cealalte 10 vagoane câte se rezervase. După plecarea trenului al doilea, tot au mai ramas excursioniști de două vagoane în gară. Aceștia au fost alăturați la accelerat. Primele două trenuri, cari duceau grosul, s'au reunit la Palota, de unde apoi în lungul șir de 20 vagoane a mers trenul înainte, iar cele două vagoane rămase înapoi în Turn, s'au alăturat la accelerat, cari le-a dus până la Craiova și sosind înaintea noastră acolo, ne-au așteptat, așa că deabeà la Craiova am reușit să fim toți cântăreții într'un singur tren.

Între cei remași în gara din Turn, ca să fie alăturați la accelerat, erà o parte din Orăvițeni, pare-mi-se Ticvănienții și Cacovenii, cari iute și de

grabă și-au făcut sub gară o tabără. De unde, de unde nu, au adunat surcele și uscături și au croit un foc de puteai frige un berbece. A eșit și un fluer la iveală și dă-i la o doină de cele străbune, plină de jele și dor.

Trenul nostru s'a pus în mișcare, erà al doilea. Deabeà atunci ne-am adus aminte, că în însuflețirea cea mare am ramas fără... masă. Șeful de gară ne spuneà, că din Craiova a primit aviz, că ne așteaptă cu mare manifestație. L'am rugat să-i avizeze să pregătească și ceva de ale mâncării, căci suntem mulți și merindea ni pe gătate.

La Palota am ajuns pe ceice plecaseră cu primul tren. Erà dejà întuneric. O gară mică fără bufet, fără pic de apă de isvor. În niște putini descoperite erà apă adusă dela Turn pentru cazul unui incendiu. Cei mai însetați și-au potolit de aici setea. Curată cultură de bacterii. Norocul că de frica doctorului n'a cutezat nimeni să se îmbolnăvească, că de nu sosiam la București mai mulți maroderi, decât oameni teferi.

Împreunându-ne aici într'un singur tren, am dat innainte douăzeci vagoane de cântareți — unitatea pentru noi nu mai erà individul sau corul, ci vagonul — despicând cu ochii de foc roșu ai mașinei adâncul întuneric ce ne acoperià orice priveliște. Ghemuiți în vagoane și pe platformele largi ale vagoanelor, stam grupuri-grupuri, povestind și șăguind pe conțul celor pe cari îi furà somnul după

atâta toropeală. Ici-colea se mai iviă câte o sticlură cu lichid scump din țara noastră. Îl împărțiam frățește cu sorioarele, cari mai trăgeau câte o dușcă, ca să le treacă de sete și de somn. Ici-colea visă câte unul de ale sale și trăgea câte un horcănit de răspundeă tot vagonul cu hohote de ris. Dar ce are a face, ne-am familiarizat! Căută fiecare să se simtă cât mai acasă. Mai bine a dus-o deputatul Zorlențului, Dr. Stefan Petrovici. Între cumnate, nepoate și verișoare, cari de cari mai drăgălașe, și-a improvisat pat de flori, cum sigur n'a avut parte în cele șase luni câte a petrecut spre satisfacția șovinismului în temnița de stat dela Seghedin.

Trenul sbură spre câmpiile întinse ale Romăniei, vărsând fășii lungi de schintei, cari tăiau brezde luminoase în întuneric și păreau o ploaie de stele cum se vede câte odată în dricul verii când globul nostru ajunge în calea vre-unui sferoid în desfacere.

În gările pe unde treceam eră liniște. Ici-colea mici grupuri de curioși, cari eșiseră să ne vadă, dar puțini cum erau nu cutezau să se avânte la vre-o manifestație față de mulțimea noastră cutropitoare. Ne plăceă mult signalul «urcării la vagon» cântat de gorniști în mai multe gări pe unde am trecut.

Eră bine după miezul nopții când am sosit la Craiova. Priveliștea ce nis'a oferit aici, n'are păreche. Vasta gară eră scăldată în lumină electrică

à giorno și tixită de lume. Eră cap lângă cap. Oameni pricepători au evaluat mulțimea ce ne-a eșit în cale la douăzeci de mii. Două muzici militare, vre-o trei societăți filarmonice, întregul corp de oficeri, tinerimea școlară, cetățeni, întreaga societate craioveană.

Între tunete de urale am intrat în gară. Vuetul eră atât de mare de nu-ți auziai vocea proprie. Discursurile oficioase s'au rostit «la ureche», adecă ziaristilor, cari erau de față. Ne-am îmbrățișat și sărutat ca frații, cari de mult au așteptat să se vadă, să se cunoască, să se regăsească.

Oficerii, acest corp entuziast al țerii românești, ne-au servit bere. Mai multe butoae erau defundate. Din partea primăriei ni-s'au împărțit la vagoane pâni și mâncări reci, așă că merindea dela Craiova ne-a ajuns până la București.

După un sfert de ceas, petrecut la Craiova între manifestații grandioase, am plecat mai departe. Eșind din lumina orbitoare a gărei, ne-a isbit bezna nopții, care însă a început a se resfiră lă razele lunei, care deși în decreștere, s'a înălțat mândru pe cer, luminându-ne întinsele miriști din dreapta și stânga și prezentându-ne peisage de basmuri.

Eră dejă cătră dimineață când am ajuns la Peatra Olt, unde de seara la 7 ne așteptau cu nerăhdare «șapte vagoane de cântăreți din Ardeal. Erau Seliștenii, Ocnenii, Orăștienii și Moții, laolaltă două sute. Ei au călă-

torit mai bine, nefiind așa îmbulziți ca noi și având vagoane de clasa I și II.

Când a văzut democraticul nostru dirigent I. Vidu că frumoasele Seliștence dorm toate în vagoane de cl. I, nu a putut să nu zică :

— Ce, poate voi vi-s aristocrați, de veniți pe «erștiglæs» ?!

Dar fostul deputat, Dr. Nicolae Comșa, presidentul Reuniunii din Seliște, n'a remas dator cu răspunsul :

— Ba, suntem democrați adevărați, căci adevărata democrație înseamnă înălțarea tuturor la beneficiile de cari au avut până acum numai aristocrații parte !

Am ris cu toții.

Într'aceea s'au alăturat și cele șapte vagoane de Ardeleni la cele douăzeci și două vagoane ale noastre și astfel am plecat de aici 29 vagoane ducând peste 1400 cântăreți.

Deabeà s'a revărsat de zi și Uica Vasi epitropul a aprins cu Tuculia spiritul la ibric și a fiert «răchia dulce», vestitul «Crampampuli» al Bănățenilor, ca să mai desmortească «câta» viața în truditelile oase. Și a făcut cinste cu cei din jur din vagon și din vagoane, de a mers vestea învioșătoarei beuturi lugojenești douăzeci și nouă vagoane de-a rândul.

Dar pe când la cei din capete a ajuns numai... vestea, până atunci cei din jur s'au libovit de-a binele.

IV.

Străbătând văile mănoase dintre Olt și Argeș, întretăiate de Vede și Teleorman, câmpii întinse de miriști, am avut parte să vedem cum din o bură fină albăstrie, care închideă orizontul, se desfăcea majestosul resărit de soare. Par'că niște degete rozaline — epitetul stabil, cu care însoțește Omer revărsatul zorilor — căutau să facă loc marelui astru și în curând se revărsă o ploaie fină de aur, învăpăiând depărtatele zări.

Noi orășenii, cari numai în cazuri excepționale ne culcăm în ziua în care ne sculăm, avem rar de tot prilej a vedea acest fenomen grandios, deși zilnic, dar unic în felul seu. Dar par'că nici odată n'a resărit soarele așa frumos ca în această zi memorabilă, când dela malurile Tisei, Mureșului și Oltului, dela malurile Timișului, Berzavei, Carașului și Nerei, dela malurile Cibinului, Crișului, Arieșului și Ampoiului alergam la malurile Dâmboviței, ca dimpreună cu cei de pe malurile Prutului, Siretelui și Prahovei să serbăm împreună marea serbare a cântărei românești din patru unghiuri...

Fermecați de superbele peisage ce se desfășurau înaintea ochilor noștri

— peisage cum numai penelul măestru al lui Grigorescu le-a știut prinde pe pânză — am și uitat de năcazul mării noastre întârzieri: la orele 8 eră să fim dejă la București, — amăsurat planului înaintea stabilit, — și noi la orele 8 deabea la Pitești am sosit, unde, bine înțeles, ni-s'au făcut de nou mari manifestații, deși lumea ne așteptase noaptea și văzând, că nu mai s'asim, s'a resfirat care în cătrău la case sale.

Și la Pitești discursuri, buchete de flori și îmbrățișeri frățești. Tot Dobrin a respuns din partea noastră. El eră dejă ca ceasornicul, trebuie numai să-l tragi și el pornește.

De aici încolo calea a început să devină tot mai obositoare. Noaptea nedormită se resbună în căldura ce începe să devină tot mai nesuferită. Dar am dus-o înaintea. Mai mutându-ne de pe un loc pe altul, mai desțepenindu-ne membrele amortite, mai glumind și șăguind am prins inimă și am susținut vloga în cei ce nu mai credeau să ajungă în viața aceasta la București.

Mă rog, nu e glumă a face calea — pe care o percurge acceleratul în 12 ore — în 26 ore și încă îmbulziți și striviți în vagoane de clasa a III-a, lipsite de cel mai elementar comfort.

Dar am făcut-o și când am intrat în București, par'că prin farmec am scuturat toată oboseala din oase. La focul însuflețirii am prins cu toții puteri noi. Ceeace am prestat în București după sosirea noastră, n'a fost glumă. Eră precis orele 12, când am

Întrat cu trenul în București și la cvartire am ajuns deabea pe la orele 4. Numai puterea ce o dă însuflețirea fără margini explică suportarea acestor fatigii, fără de a cădea grămadă. Eram doar tineri, bătrâni, fete, femei, tinere și mai puțin tinere, de toate vrăstele.

Cu noi deodată au intrat în gara centrală din București cu tren special «Junii» din Brașov, și ei tineri și bătrâni, bărbați și femei, în pitoreștile lor costume din săptămâna luminată. În acelaș tren se află și corul Brașov-vechenilor, tiner încă, dar însuflețit, care a completat ansamblul cântăreților dela noi. Cu «Junii» din Brașov mai venise aproape complet comitetul parohial dela bogata biserică a sf. Nicolae din Scheii-Brașovului, susținătoarea marelui gimnaziu român din Brașov și a școalei reale și comerciale.

Eram mulți cei sosiți, dar și mai mulți, neasemănat mai mulți, ceice ne așteptau și ne așteptau de mult, căci sosirea noastră a fost anunțată pe orele 8 și de atunci s'a tot amânat până la 12. Ulterior ni-s'a povestit, că de multa așteptare ca să le treacă de urât, a încins publicul o mare horă în fața gării și la sunetele celor trei fanfare militare, cari ne așteptau, au dus-o în joc și chiot, până ce în fine am sosit noi, cei mult așteptați.

Afară de autorități, cari ne-au eșit oficial în cale și afară de marele public, venit spontan, ne-au mai așteptat în corpore societățile corale «Carmen» și «Doina» din București, societatea

«Dacia Traiană», societățile «Lieder-
tafel» și «Eintracht» tot din București
(erau să ne aștepte și cele două socie-
tăți corale maghiare din București,
dar declarându-se la ele criză de diri-
gent din cauza geloziei dintre ele, au
retras, spre părerea noastră de rău,
acasă); apoi ne-au mai așteptat cor-
rile «Armonia» din Cernăuți, Corul
rânesc din Osoiu-Iași, «Armonia» în
Bârlad, Corul de băeți din Dumbrăveni-
Moldova, cari toate sosiseră la Bucu-
rești deja înaintea noastră, tot în
scopul de a participa activ la festiva-
lul coral.

În frunte cu steagurile și tăblile,
înșirați încă din gară după coruri, am
eșit în fața gării unde a avut loc recepția
oficioasă. O tribună, îmbrăcată în co-
voare și steaguri, eră înălțată pentru
oratori. Au vorbit în numele primăriei
Bucureștilor Alex. Ciurcu, în numele
cântăreților României Leon Ghica și
în numele tinerimei Alex. Ieremia, iar
din partea noastră au răspuns Dr. G.
Dobrin și Dr. N. Comșa, primul în nu-
mele Bănățenilor, cel din urmă în nu-
mele Ardelenilor. Tot discursuri alese,
purtate de o sfântă însuflețire, efuziuni
grandioase ale unui sentiment comun,
îmbrăcate în formele diplomatice, re-
clamate de împrejurări.

Dobrin a fost la culme. Se vede,
că exercițiul la diferitele gări în de-
cursul lungii noastre călătorii i-a prins
bine. A vorbit cu voce sonoră și a
definit magistral rostul cântărei no-
stre. «Nu cântăm numai de dragul
cântărei, ci cântăm pentrucă prin cân-

tare ne întărim în dragostea pentru limbă, lege și moșie, prin cântare ne asigurăm existența și ne potențăm forțele de rezistență în lupta ce o susținem...» Pagubă că n'am avut steno-graf la îndemână, ca să putem fixa precis toate vorbele rostite într'adevăr sub inspirațiunea geniului nostru protegeator.

Când se începuseră discursurile, a avut prefectul poliției buna idee a desface aglomerația și a porni cortegiul, căci de nu, ne încurcam în această mare învălmășeală. A reunit toate trei muzicele militare într'una singură și pornindu-o înaintea sub sunetele marșului «Deșteaptă-te române» s'au înșirat mai întâiu societățile bucureștene și cele din România, apoi au urmat corurile noastre rând pe rând, așa că încheerea aveă să o faca corul Lugo-jului, care postat lângă tribună a cântat între discursuri mai întâiu deviza, apoi celebrul marș al lui Musicescu «Trompetele răsună și pe urmă mândria noastră: «Lugojana».

Fruntea a ajuns dejă pe Calea Victoriei, când ne-a venit și nouă rândul să ne înșirăm. Înaintea noastră erau Brașovenii, iar cortegiul îl încheiam noi Lugojenii, în frunte comitetul Reuniunii complet, apoi Vidu cu coriștii și damele de gardă.

Convoiul înaintă încet între ploaie de flori, urale și aclamări. Publicul bucureștean, rescolit de marele eveniment, formă spontan un lung șpalir dela gară până la drăgălașa biserică-giuvaer «Domnița Bălașa, unde ne

Intrarea cantareților in București.

D

Gara Bucureștilor la sosirea cântăreților.

așteptă părintele Arhiereu Nifon Ploșteanul cu mare azistență, ca să rosteasca rugăciunea de bun sosît. Sub scutul bisericeii am plecat — în Lugoj a celebrat și rostit la plecare rugăciunea de bună călătorie părintele Ioan Stroca — iar acum aveam să aducem prinos de mulțumită Celui de sus pentru că ne-a protegeat în lunga și obositoare călătorie. Așă-i legea la Români, nimic nu face fără binecuvântarea bisericeii, scutul nostru ocrotitor în decursul lungelor veacuri de restriște.

Calea ce am făcut-o pe stradele Bucureștilor până la așezămintele Brâncovenești aducea a cale de triumf. Aclamând și aclamați am dat cu începutul înainte. Când din stânga, când din dreapta se desfaceau din șpalir «de-ai noștri», cari se aruncau asupra noastră sa ne salute și îmbrățișeze. Numai la asemenea ocaziuni vezi câți Bănățeni și Ardeleni trăesc în România, agonisindu-și acolo pânea de toate zilele, pe care n'au găsit-o acasă la ei. Istoria celor mai mulți din ei e trista și aproape toți se doresc acasă. Un capitol acesta, care ar merită mai multă luare aminte atât la noi, cât și dincolo.

Ajunși în calea Victoriei în fața palatului regal am adus omagii Casei domnitoare a României. Muzica a cântat imnul regal. Cu capete descoperite au trecut excurzionistii aclamând pe Rege. Când am ajuns noi, cei din urmă, în fața palatului ne-am oprit și cu capetele descoperite am cântat și noi prima strofă din imn. Omagiu, ce

se cuvenea să aducem Regelui, în a cărui țeară suntem oaspeți.

Când am ajuns la «Domnița Bălașa» se începuse deja slujba și biserica eră atât de tixită, de cele mai multe coruri, cu noi împreună, au așteptat afară binecuvântarea Arhiepiscopului. Aici apoi s'a făcut împărțirea la cvartire. Agilul comitet al societății «Carmen», care a aranjat primirea și încvartirarea noastră, ne-a pus la dispoziție numărul necesar de tineri, cari au condus fiecare cor la cvartirul seu. Eram împărțiți la internate și casarmie după puțință așa, ca fiecare cor să fie împreună. Unele cvartire erau la depărtări considerabile, așa că a trecut binișor timp până ce au ajuns toți la cvartire. Rupti de oboseală, «tăbărîți», cum zice Bănățeanul, am ajuns la puțin loc de odihnă pe la orele 4 după masă — în senz «astronomic — căci noi de fapt eram la această oră încă înainte de masă.

Nu mai vorbesc aici de inevitabilele incidente la încvartirare. E numai firesc, că atâți oameni nu pot fi încvartirați în decurs de două ore așa, ca toți să aibe ce le trebuie și să fie pe deplin mulțumiți. Aceste mici incidente le-am uitat de mult și astăzi când reprivim la ele prin prisma amintirilor neperitoare a frumoaselor zile, vedem și aceste mici incidente în alte colori.

Mai greu le-a mers alor noștri cu bucătăria din România, care diferă în mod esențial de a noastră. Acolo se pregătesc mâncările cu unt și seu și

se păstrează după putință gustul original al cărnurilor și legumelor. Bucătăria noastră operează cu unsoare și «rânțașuri», direcând la gustul original până ce-l denaturează și egalează în așa mod, încât jumătate din consumatorii noștri nu știu face deosebire între cărnurile ce le mănâncă. Mai ales cucoanele noastre, mai meștere în ale bucătăriei, nu s'au putut deprinde cu bucătăria din România. Dar în fine vorba Neamțului: Foamea e cel mai bun bucătar! S'au acomodat și în zilele ultime mâncau cu gust ceea ce li-se părea imposibil de consumat în primele zile.

Cu ajungerea la cvartire s'a terminat programul acestei zile. Cei mai mulți au și rămas la cvartire, căutând a se reculege după marile strapățe ale ultimelor două zile și ale nopții nedormite.

Unii din noi s'au dus seara la teatrul național, unde s'a dat o reprezentațiune de gală în onoarea Bucovinenilor, sosiți înaintea noastră cu o zi. Anume afară de corul Armoniei din Cernăuți, au mai venit o mie trei sute țărani din toate districtele românești ale Bucovinei. Un convoiu impozant al descendenților arcașilor și lăncerilor de odinioară ai lui Stefan cel mare și sfânt.

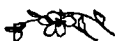
Alții, între cari și scriitorii acestor modeste șire, după ce am luat masa la Iordache: ciorbă cu perișoare, muschi la frigare și plăcintuțe, am plecat la Expoziție, care în luminația feerică a serii, cu fontenele luminate

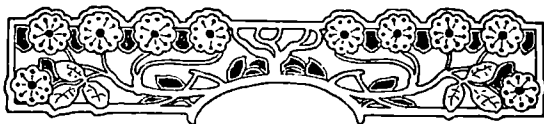
și cascada vuitoare ne-a oferit o priveliște, pe care nu o vom mai uita nici odată. Impresia erà covârșitoare. După o plimbare în aerul recoros, care ne făcea atât de bine, am intrat în «Arene» unde erà pela sfârșite reprezentarea «Povestei neamului», după care a urmat «șampionatul» (pe românește: trântă de voinici) care pasionà foarte mult acele cercuri ale Bucureștilor, cari stau vara acasă.

Aici îndată am avut ocazie a asistà la o mică demonstrație. Nu știu ce iregularitate și-a permis unul din «șampioni» (să nu vă gândiți mă rog la bureți!) și s'a ridicat o furtună de proteste, căreia i-a urmat cât ai da în pălmi o ploaie de bastoane din toate părțile, încât a trebuit să intervină sergenții (= polițiștii).

Directorul Davila iese în mijlocul incintei să citească condițiile de luptă, bine înțeles: franțuzește. Șampionii erau din toate meleagurile lumii. Publicul însă a reclamat — poate și de dragul nostru — să se citească românește și Davila n'a avut încătrău, a improvizat o traducție românească care aducea cu franțuzeasca ca ou cu ou și incidentul s'a terminat.

Făcându-ne reflecțiile noastre am luat-o spre cvartir. Erà pela mezul nopții. Și am tras un puiu de somn de ne puteau invidià ceice umblă prin străinătate ca să-și vindece cu bani grei insomnia. Am dormit duși până dimineața. Nici vreme de a visà n'am avut, așa am dormit, tun, nu alta.

V.

Duminecă 27 August (9 Septembre).

Ne trezim într'un sgomot straniu, în care se amestecă strigăte nedeslucite. Birje, trăsurile, camioane, roabe trec peste pavagiul greu de peatră al străzii, potcoavele cailor dela birje, strigătul particular al birjarilor, lanțurile grele ale camioanelor, roțile scârțătoare ale roabelor, chiotul cu care își oferă marfa Oltenii, acești reprezentanți ai comerțului ambulant pe stradele Bucureștilor, constituie la oaltă aceș sgomot propriu orașelor din Orient.

S'a gătat cu somnul. Grăbim fiecare să fim mai curând gata și să eșim la stradă, să vedem de aproape această viață nouă, necunoscută. N'a trecut o oră și Lugojenii mei cunoșteau piața Bucureștilor, ca cea din Lugoj. Nu s'au putut răbdă să nu cumpere una și alta — ce le părea enorm de eftin față de prețurile dela noi — și în curând și-au și găsit o ospătărie, unde li-s'a permis să-și pregătească ei bucatele după gustul și zăconul lor. Au croit un dejun cum și în Lugoj nu s'a mai pomenit de pe vremea bătrână, despre care știe povestii Neica Tuculia atâtea cu Uica Vasi, episcopul.

Eram veseli. Iar bucuria noastră n'a mai cunoscut margini, când am primit știrea, că și frații Reșițeni au plecat în pace și au să sosească peste vre-o câteva ore. Acum numai frații dela Chisătău ne mai lipsiau din câți ne-am anunțat. Dacă nu li-s'a permis să vină cu noi, și-au trimis o delegație ca măcar astfel să fie reprezentat Chisătăul, unde locul de onoare i-s'ar fi cuvenit ca celui mai vechiu cor țărănesc din Banat, care în curând are să-și serbeze jubileul de 50 ani glorioasă existență.

La orele 8 dimineața ne-am pus apoi cor de cor în rând și am eșit la Expoziție, unde eră anunțată proba generală (frații din regat zic: repetiția) în Arene. Oboseala zilei premergătoare dispăruse, par'că ai fi luat-o cu mâna. Toți eram ca întineriți și cu voe bună și neastâmpăr în așteptarea celor ce au să urmeze.

Încă în orele de dimineață am însoțit pe Dobrin la ministrul instrucției publice, la comisarul general al Expoziției și la Leon Ghica, unde am depus bilete, apoi am venit la Arene unde ne așteptă Kiriac, mititel și sprintenel, smead la față, cu un zimbet dulce în jurul gurei și acei ochi plini de viață, pe cari nu-i mai uiți. Când l-am văzut prima oară, am zis: Acest om e tot ochi! Atât de mult m'a impresionat. Îndată ce au fost toate corurile împreună, s'a început repetiția (proba), Vidu cu cântăreții și Kiriac cu orchestra, mai târziu apoi a condus Kiriac întreaga probă. Deosebiriile în interpretare s'au

resimțit la început cam îngrijitor, dar după explicațiile necesare și după 2—3 încercări s'au regăsit toate corurile sub begheta abilului dirigent.

La orele 10 a urmat sfințirea steagului societății corale «Carmen». După ce frații din regat nu prea țin la forme, i-a revenit lui Dobrin rolul să stabilească ceremonialul acestui act, care a reușit atât de splendid, încât deși improvizat la București, a devenit — precum am văzut la ultimele sfințiri de steaguri din Banat — ceremonial de rigoare, care se observă întocmai. Fiind acesta un moment destul de important, am să-l fixeze aici ca o parte întregitoare a cooperățiunii noastre la București.

Corul societății «Carmen» s'a așezat în mijlocul scenei, unde a săvârșit Arhiepiscopul Nifon azistat de doi diaconi sfințirea după ritualul bisericesc. Naș al steagului a fost protectorul și presidentul de onoare al societății, Leon Ghica. Tot pe scenă a luat loc corul Lugoșului, care a cântat cântările bisericești în decursul sfințirii. Afară de aceea au mai luat loc pe scenă câte doi reprezentanți ai celorlalte coruri, cari erau postate în incinta Arenelor, formând un semicerc spre scenă. Tot pe scenă mai erau persoane de distincție de dincoace și dincolo.

Nemișcate la locurile ce li-s'au designat au stat corurile aproape o oră și jumătate în bătaia soarelui, formând semicercul, până ce sus pe scenă se oficiă actul sfințirii și s'au rostit discursurile. Au vorbit Ghica, Teodosie,

vice-presidentul societății «Carmen», făcând istoricul acestei societăți fondate la 1901, și Dr. Istrati, comisarul general al Expoziției. Noi cei ce stam jos în incintă, prea puțin am putut înțelege din aceste discursuri, căci distanța între noi și scenă era mare. Am stat însă cum stai în biserică. Tot așa și marele public, care ocupase locurile din giganticii sectori ai Arenelor.

Pe la orele 11 $\frac{1}{2}$ s'au terminat discursurile, corul din Lugoj a venit în fața scenei și a început să cânte imnul național «Deșteaptă-te române», până ce corul «Carmen» s'a dat jos de pe scenă și a venit în fața corurilor ce formau semicercul din incintă. Nou sfințitul steag îl purtă Stătescu, giganticul cassier al societății Carmen, bărbat de inimă, care a cucerit toate inimile noastre. Steagul a fost dus dela cor la cor în semn de înfrățire. Fiecare cor își cântă deviza și după aceea se așezau steagurile în cruce, iar dirigenții se îmbrățișau între aclamări. De douăzeci și patru ori s'a repetat această scenă, căci douăzeci și patru coruri formau impozantul semicerc din incintă. Cei ce au avut prilej să privească de sus acest act, spun că era de o măreție fără pereche. Mulți au plâns de duioșie. Terminându-se această înfrățire, s'a postat corul societății «Carmen» în mijlocul semicercului și a cântat imnul regal, iar corurile desfăcându-se rând pe rând din semicerc au defilat înaintea societății Carmen» închinând fiecare steagul. Într'aceea s'a dat jos și corul Lugojului de pe scenă

și a defilat ca ultimul înaintea societății «Carmen», care în semn de deosebită atențiune a cântat «Lugojana» în decursul acestei defilări.

Cu aceasta — erà dejà trecut de orele 12 — s'a încheiat solemnitatea societății «Carmen» și corurile s'au despărțat la cvartire, ca să iee masa. Dirigenții corurilor au fost reținuți la o masă festivă ce a dat-o nașul steagului în onoarea zilei.

Pauza de amez a fost foarte scurtă, căci programul zilei se reîncheie dejà la orele 3.

Prima priveliște mișcătoare ne-a oferit-o întrarea în Arene a celor o mii trei sute Români din Bucovina, cari veniau înșirați după districte și comune purtând tăbli cari indicau apartinerea lor. Toți purtau cocarde treicolor combinate cu negru-galben, culoarea casei Domnitoare austriene. Pe port și statură, diferite după regiuni, se putea vedeà situația etnică a poporului român din grădina ruptă dela corpul mamei și alăturată imperiului habsburgic. Erà mare contrastul între figurile amărîte de pe valea Siretului și pletoșii voinici din munții Câmpulungului, între cei din districtul Cernauților și Storojineților, unde avansează rusificarea cu pași gigantici și între cei din districtele Rădăuților și Sucevei, pe cari îi susține încă mândria conștienței naționale moldovenești. Ți-se rupeà inima de durere privind la acești urmași ai leilor lui Stefan cel mare și gândindu-te la amarnica soarte ce i-a ajuns. Între aclamări frenetice

și-au făcut intrarea în Arene și au luat locurile ce li-s'au designat ca să asiste la serbarea «Junilor» și prima parte de festival, cari formau programul oficial al acestei zile.

În curând anunțau tunurile de pe Cula lui Țepeș începutul serbării Junilor din Brașov. Priveliște unică în felul său. Eră programul zilei de Mercuri din săptămâna luminată, cum se face aceasta în Brașov din moși-strămoși. Obicei particular al Românilor din Scheiul Brașovului.

În Brașov ține serbarea «Junilor» o săptămână întreagă, având fiecare zi programul său special stabilit din vechime până în detalii și urmat cu evlavie întocmai până în zilele noastre. E o epopee întreagă. Serbarea aceasta costă enorm, și mulți din cei ce iau parte activă muncesc un an întreg ca să adune banii de trebuință, căci fiecare acopere din ale sale spesele. Pentru Expoziție s'a ales programul zilei de Mercuri când pleacă întreaga cavalcada însoțiți în trăsuri de grosul poporului din Scheiu asupra orașului Brașov (cetatea de odinioară). Tradiția spune, că dacă reușesc Junii să pătrundă în oraș și să încunjure de trei ori Sfatul (Primăria) cântând «Hristos a înviat», cade cetatea Brașovului în mâna Românilor. Dejà din vechime au luat Sașii din Brașov măsuri, ca Junii să nu patrundă în oraș. Până nu de mult se închideau porțile de fer ale orașului și erau aspru păzite, ca să nu între cumva Junii. Acum decând s'au demolat zidurile fortăreței și s'au delăturat porțile, le ține

poliția calea. De altfel o inimă generoasă a lăsat în timpii mai noi o fundație specială din al cărei venit se plătește muzica militară, care întimpină pe Juni când sosesc în fața porții Scheilor și îi conduce sub «Tâmpa» spre celebra promenadă, de unde apoi se întoarce iarăși întregul convoiu în Scheiu.

Cavalcada acestei zile a fost produsă la Expoziție de înșiși Junii Brașoveni cu toate ale lor. Trăsurile și caii de cari au avut trebuință au fost puse la dispoziție din partea comisarului general.

Precis la orele 3 s'a început cavalcada, care a parcurs mai înainte Expoziția și apoi a intrat în Arene, desfășurând astfel un tablou de o rară frumusețe. În frunte erau Junii tineri conduși de «surlașul» care suflă «sfânta-surlă». Aceasta e o trâmbiță apucată din bătrâni și erezită din tată în fiu, constituind o distincție privilegiată a familiei. A suflă în această «surlă» e enorm de greu, de aceea rar se găsește «surlaș» care să poată scoate tonuri armonice. Dar asta n'are a face. Brașovenii evlavioși fac semnul crucii când aud sunetul strident al instrumentului sfințit prin tradiție și mulțămesc lui Dumnezeu, că le-au ajutat să ajungă această zi mare. La Expoziție s'au prezentat Junii fără surlă, bagseamă n'au voit să o profaneze după-ce nu este ertat a suflă în ea decât în săptămâna luminată când se țin aceste serbări.

Odinioara purtau eșarpe late tricolor, dar oprindu-li-se prin poliție în timpul mai nou ca demonstrație contra

statului, s'au introdus lente largi unicolore, purtând unii în culoare roșie, alții în culoare galbină și alții în culoare vânăta. Poliția din Brașov grijește însă ca aceste să nu ajungă cumva lângă olaltă și să formeze astfel totuși treicolorul. A fost corect, că și la București au ramas Junii cu aceste lente unicolore, deși aici erau liberi să folosească vechile eșarpe. E pagubă numai că nu au adus și polițiștii din Brașov cu sine, căci astăzi și aceștia se țin de convoiul festiv.

După Junii «tineri» au urmat Junii «albi», apoi Curcanii și Junii «bătrâni». Tot figuri marțiale, tipuri impozante. Convoiul se încheiă prin lungul șir de trăsuri, în cari erau familiile Junilor, mai ales femei în gravul costum de orășeni cu impozantele învelitoare pe cap. Cu totul vor fi fost peste trei sute persoane. Între chiote, pușcături și aclamări a făcut convoiul calea, până ce întrunindu-se în incinta Arenelor, s'au dat toți jos de pe cai și din trăsuri, grupându-se în mod pitoresc. După niște discursuri ocazionale de salut și mulțămită, rostite de părintele Saftu din Brașov, care a însoțit în mod oficios «Junii» și de comisarul Expoziției Dr. Istrati, s'a format marea hora în mai multe cercuri concentrice. La mijloc Junii, cari aruncau buzduganul — între aceștia s'a distins vătaful lor cu numele sugestiv Mănuilă — apoi hora de părechi, jucată pe brașoveneste cu ritmica mișcare a mânilor după «pondurile» jocului. Așa

frumos, precis și bogat variat, nu se joacă nicăiri hora ca în Scheii Brașovului.

Lumea imensă, care văzuse acum pentru prima dată acest joc, a rămas covârșită de admirație. Și o atragere deosebită eră, că cele mai multe dansatoare erau neveste în acele momente ale chemării lor de mamă, în care la străbunii noștri Romani aveau lictorii ordin sever să poarte săcurile în formă de salut înaintea lor. Mărire lor, mamele zilelor noastre, paznice în cinstea curatelor obiceiuri la vatra vieții casnice după legea sfântă apucată din străbuni!

VI.

După Juni a urmat Festivalul coral. În total am fost 25 de coruri în număr complet. Prestațiunile acestor coruri au fost împărțite în patru părți, anume în Festivalele de Duminecă și Marți, în concertul de Marți seara, dat în Teatrul național, și în încheierea Festivalului prin ansamblul tuturor corurilor Miercuri seara în Arene.

Duminecă, având în program partea prima a Festivalului, au cântat în Arene corurile noastre bănățene și ungurene: dela Recița-montana, Bocșa, Bozovici-Dalboșeț, Cacova, Beiuș, Oradea-mare, Coșteiu, Oravița-română, Ticvaniu-mare, Sân-Miclăușul-mare și Lugoj. În total 800 cântăreți.

Marți, la partea a doua a Festivalului au cântat corurile din Ardeal, Bucovina și România. Din Ardeal: Corurile din Seliște, Ocna Sibiului, Orăștie, Brașovul-vechiu și corul Moșilor compus din cântăreți dela Abrud, Zlatna și Bucium; din Bucovina: Corul «Armonia» din Cernăuți; din România: Corurile «Doina din T.-Severin, «Armonia din Bârlad, corul țărănesc din Breaza-Prahova, corul de copii din Osoiu-Iași, corul țărănesc din Dumbrăveni, corul german din București și

corurile «Doina» și «Carmen» din București. În total 950 cântăreți.

Miercuri seara au cântat toate aceste împreună în Arene, în total 1750 cântăreți. Ear Marți seara au mai concertat în teatrul național corurile din Seliște, Recița, Lugoj, Beiuș, Turnu-Severin și «Carmen» din București, cântând ca încheere împreună 500 cântăreți.

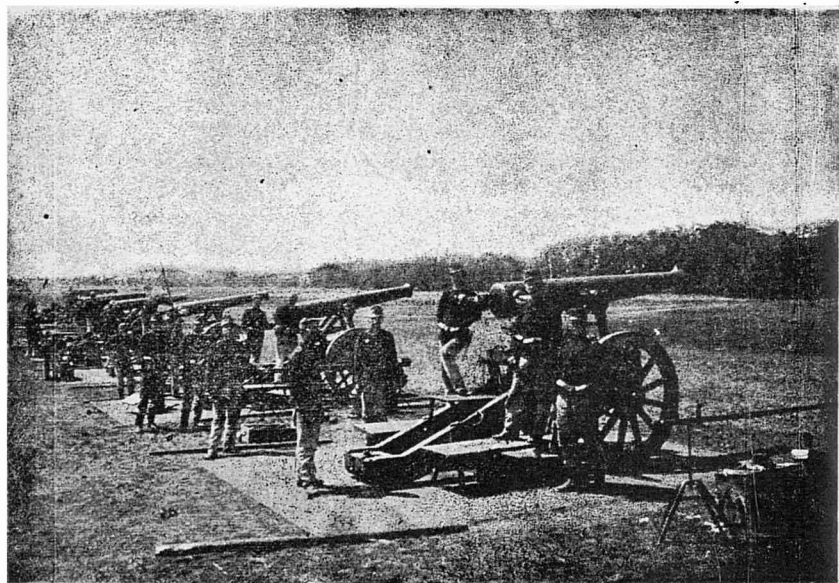
Am compus acest tablou pentru mai precisă fixare a evenimentului muzical din București, eveniment a cărui importanță culturală-istorică întrece pe cea muzicală în accepția mai severă a cuvântului.

N'am de gând și nici nu mi-ar ajunge forțele a da aici o recenziune asupra singuraticelor prestațiuni ale corurilor. Nici nu s'ar cuveni să o facem noi. S'a scris mult la timpul seu în ziarele din România — reproduse în parte și la noi — despre succesul grandios al fiecărei reuniuni în parte și al ansamblului în întregime, așa că de partea artistică a prestațiunilor mă pot consideră ca pe deplin dispenzat, mai ales că din incidentul aniversării de un an am prins condeiu în mână pentru a scrie impresiile și amintirile, cristalizate prin perspectiva unui an trecut în noianul vremii, în scopul de a fixa ce a ramas în memorie ca senzații mai puternice dela acest eveniment eminent cultural național, dela care negreșit se va dată mai târziu o epocă nouă în nizuințele noastre culturale artistice.

Amăsurat planului stabilit innainte

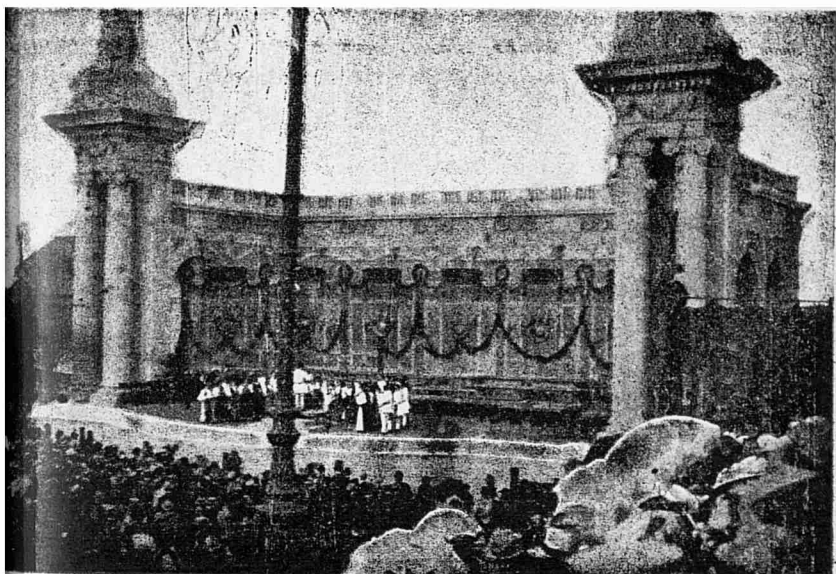
această comună cooperare a corurilor eră să fie punctul culminant al întregii excursiuni. Eră să fie! Astăzi când reprivesc prin perspectiva amintirilor cristalizate în memorie zic: A fost și n'a fost.

A fost: întru cât ceea-ce au prestat corurile a întrecut ori-ce așteptare; pentru-că a fost prima întrunire de natura aceasta a corurilor românești din toate părțile locuite de Români, fără privire la frontiere politice, și a fost pentrucă prin grandiosul succes s'a împământenit și în România cultivarea artei muzicale, arta de a cânta și cultivă cântările naționale prin păturile largi ale populațiunei, nu numai prin forțe profesionale. Cântarea națională și-a regăsit locul firesc în stăruințele noastre naționale-culturale. Acest prim debut a dovedit ce putere zace în cântare și a deschis noi perspective în viitor. Cântările au fost toate originale românești, parte produse directe ale geniului poporal, parte compoziții și armonizări de-ale compozitorilor noștri, cari cultivă avutul strămoșesc păstrat cu atâta evlavie de popor. Singur corul «Armonia» din Cernăuți a cântat pe lângă compozițiile originale românești și un imn de Beethoven, încolo tot compoziții neaoșe românești de Kiriac, Dima, Vidu, Porumbescu, Mureșan, Popovici, Costescu, Perian, Muzicescu, Vorobchievici, Lugojan, Birou, Filipa, Paulian, Ciorogar, Teodorescu, Flondor, Mandicevschi și de Români naturalizați Flechtenmacher și Hübsch. Și după puțină au adus corurile cân-

B t i

ită începutul Festivalului.

Dela Festival: Orăștienii pe scena Arenelor.

tările compozitorilor din partea locului, ba în mai multe cazuri chiar înșiși compozitorii au dirigeat corurile proprii.

N'a fost: întru cât la acest act de imensă importanță n'am dat față nici cu România oficială și nici cu talpa țerii, cu poporul României, ci am serbat această mare serbare așa zicând numai noi de noi. Partidele politice ale României s'au ținut la distanță, unul pentru că e la putere, ear celălalt pentru că e în opoziție, cântarea noastră nu i-a putut unî sub raportul unei idei mai înnalte, care nu cunoaște cadrele strâmte ale vieții de partid. Ear poporul României, cele cinci milioane de frați cari trăesc ca și noi ținând de coarnele plugului, tăind brazde în pământul binecuvântat al țerii și păstrând în doinele și cântecele lor ca și noi puterea de viață dătătoare a neamului românesc, a lipsit cu desăvârșire. Deabea la mare distanță l-am vazut, par'că am fi străini unii de alții și n'am fi frați dulci, de o mamă și de o samă, vârsându-ne în aceleași accente ale doinei necazul ce ne muncește și dorul ce ne susține.

Relevând aceste la acest loc, nu o fac ca să recriminez, ci ca sa constat fapte, pe cari nu ni-e iertat a le trece cu vederea, mai ales că după modesta noastră părere nu se poate admite scuza, că această absentare s'a făcut anume pentru a lipsi întrunirea corurilor de orice caracter politic. Nu trag la îndoială bunăcredința nimănuia, dar tocmai această scuză pare a conține o

tendență politică neadmisibilă la asemenea ocaziuni.

Din lumea cu nume în viața politică a României am remarcat la Festival numai pe profesorul N. Iorga, care însă — să nu fie cu supărare — în urma activității sale bogate din ultimii ani, aparține mai mult nouă decât României, deși e fiu al țerii românești, născut și crescut acolo. El e singurul, care și-a luat osteneala a veni pe la noi, a ne studiă din localitate în localitate, a ne scrută trecutul și a ne judecă la fața locului situația prezentă, făcându-ne servicii foarte mari prin scrierile sale, cari au pătruns la noi și s'au respândit într'o măsură cum nu s'au respândit scrierile altui savant din România la noi și cum nu s'au respândit scrierile sale la el acasă, în România. Prezența lui la Festival am considerat-o ca a unui «d'ai noștri la noi», deși hazardul a voit ca tocmai la Festival, în decursul programului zilei a doua, să ne improvizeze o scenă, care ne-a arătat cum luptă N. Iorga în România și cum e primită această luptă acolo.

Întreaga scenă ne-a cam jenuț, căci noi formam majoritatea absolută a publicului din Arene și în urma dispozițiunii sufletești, în care ne aflam, nimic n'a fost mai departe de noi decât a ne amestecă în această daraveră casnică, la care pe lângă tot interesul particular ce ni-l-a oferit, tot mai bucurous n'am fi fost de față.

Incidentul provocat de Iorga în Arene a fost, că a protestat contra

faptului, că corul german din București a cântat la Festivalul nostru nemțeste, aducând în limba germană omagii României și Regelui român. Acești Germani sunt oaspeți în România și beneficiază de libertățile cele mai largi ce le ofere regatul român oaspeților sei. Noi n'am vazut nimic supărător în cântarea nemțească a Nemților ce trăiesc în regatul român, din contra ne-am bucurat de libertatea, care nu e frază, ci realitate în România. Ne-ar fi supărat dacă Români ar fi cântat nemțeste. Că Neamțul să cânte nemțeste, iar Ungurul ungurește pretutindeni pe fața pamântului, considerăm ca eflux al libertății universale, pentru care luptăm și trebuie să lupte toți aderenții fervenți ai libertății naționale.

Nu așa a judecat Iorga. El a cerut ca în Romania și Neamțul să cânte românește, un postulat, care aduce mult cu șovinismul, pe care-l combatem la oligarhii noștri și cu care nici din acest motiv nu ne putem identifica.

Incidentul în sine a fost însă de tot interesant. Ca la un semn s'a grupat o gardă de studenți universitari în jurul lui Iorga și tot așa de iute au năpădit sergenții în Arene, înconjurând toți sectorii. Lui Iorga i-a raspuns Davila și publicul din România s'a împărțit în două tabere, una aclamând pe Iorga și huiduind pe Davila și alta pe 'ntoarșele. Agitația n'a putut cuprinde însă întregul public al Arenelor tocmai din cauza prezenței noastre, cari am ramas simpli privitori.

Studenții l-au ridicat pe Iorga pe

umeri și l-au dus pe scenă, unde eră corul de băeți dela Osoiu-Iași, speriat că a trebuit să-și întrerupă cântarea. De aici a rostit Iorga vre-o câteva vorbe, cari s'au pierdut în vuetul cel mare și incidentul s'a încheiat. Corul dela Osoiu și-a urmat și mântuit programul între aplauzele noastre entuziaste.

Trecerea ca prin caleidoscop a corurilor peste scena Arenelor, ne-a oferit mult material de reflexii. Au fost multe momente emoționante. A impresionat adânc caracterul democratic al corurilor noastre, cari erau alcătuite de-a valma din toate păturile noastre sociale. Cărturari și țărani, preoți, învățători, advocați, economi și măestri, cântau împreună în frățească bună înțelegere. Preotul și țăranul ca dirigent de cor a produs senzație în cercurile, cari nu cunosc mai de aproape organizația corurilor noastre. Așa d. e. corul dela Coștei eră dirigeat de un țăran — de Iosif Micu — iar preotul eră în cor ca simplu corist. Corul de bărbați din Dalboșeț a fost dirigeat de părintele Imbrescu. Priveliști necunoscute în România, cari au atras luarea aminte a tuturora.

Material bogat de reflexii ne-au oferit și costumele. Noi Bănățenii ne-am prezentat cu frumoase costume bărbătești, dar cu atât mai nefavorabil în privința costumelor femești. Cântărețele noastre, mai ales dela corurile cari au participat la Festival, se poartă dejă în haine orășenești, cari le lipsește de acel farmec al costu-

mului național, cu care au cucerit tot publicul cântărețele Seliștence, cari toate erau ca scoase din o bonbonieră, să le sorbi cu ochii. Dispariția costumului național la femeile noastre din orășele și împrejurimea lor ar trebui să ne dea mai mult material de gândit, nu numai sub raport estetic național, ci și sub raport economic. Corurile noastre ar putea inaugura în privința aceasta o acțiune de asanare, căci nu numai graiul și cântecul, ci și portul face parte din individualitatea noastră națională.

Nu prin frumsețea lor, căci cântărețe frumoase ca să le pui în icoană la închinat. aveam și noi Bănățenii, ci prin farmecul costumelor lor naționale au cucerit Seliștencele întreg publicul, încât unde apăreau erau obiectul serbătorii și aclamării. Și au meritat pe deplin aceasta.

Tot în costum național s'au prezentat și cântărețele dela «Carmen» și «Doina» din București deși nu li-e portul. Dar cultivând cântarea populară au dat cinstea ce se cuvine și portului național, ceea-ce a fost și avantajos pentru prezentarea lor în public. Măcar atâta de am face și noi. Prin un exemplu bun dat în moment potrivit mult se poate face.

Avem limbă dulce ca fagurul de miere, avem cântare frumoasă din inimă isvorită, avem costume admirate de toți câți le-au văzut, de ce să nu ne prezentăm în deplina-ne splendoare?! De ce să nu cultivăm întreg avutul nostru strămoșesc, congrescut

cu sufletul nostru ca sinteză a unei lungi dezvoltări?!

De ce?!

Se spune că costumul nostru național e scump. Da, e scump când nu ți-l faci însuși. Și ce ne oprește a ni-l face? Încă n'am ajuns la acel moment al evoluțiunii economice unde și timpul femeii să fie bani. La noi încă nici timpul bărbaților nu e totdeauna bani. Și apoi ori cât de scump să fie costumul național, tot nu oferă atâta teren luxului, ca hainele orășenești. Și pe noi luxul ne mănâncă. Mai ales la femei.

Ertaji mă rog aceste excursii, cari nu se țin de obiect, dar sunt reflexii ce mi-s'au impus nu numai mie, ci multora stând în Arene și privind cum se perondau pe scenă corurile venite din toate părțile locuite de Români, aducând fiecare cu sine afară de cântare și o bucată din mediul colțului lor de pământ.

În sfârșit sunt reflexii cari s'au contopit intim cu amintirile ce le-am adus dela marile serbări din București. Și dacă atunci am tăcut, astăzi e timpul să le spun.

VII.

Punctul culminant al excursiunii noastre a fost Sinaia. Ziua memorabilă de Luni 28 August (10 Septembrie) când fără de a fi stabilit programul înainte, am dat față cu Regele României și cu Regina poeta, marea protectoare a artei naționale în țeara, care i-a devenit a doua patrie. Ziua dela Sinaia ne-a compenzat pentru toate. Dacă n'am dat față la București cu România oficială și cu talpa țerii, cu poporul României... am fost primiți la Sinaia de marele Căpitan, de a cărui nume este legată istoria renașterii României în ultimii patruzeci de ani și dela care așteaptă tinerul regat îndeplinirea și desavârșirea temelilor unui viitor mai fericit; am fost primiți de mama țerii, care stă în fruntea tuturor pornirilor generoase care, poetă zămislită din durere fiind, are inimă pentru durerea și poezia țerii, pentru tot ce e bun, frumos și ce aduce mângăere sufletelor amărite de necazul vieții și restriștea vremii.

Mare și neuitată zi !

Noi dejă de acasă aveam dorul a vedea Sinaia, acel picior de raiu, despre care auzisem și citisem atâte lucruri frumoase. Dejă de acasă contem-

plasem pentru ziua de Luni, care ne eră liberă, aceasta excursie și o luasem în program. Din cauze nedesluite însă s'a scos din program și apoi totuși a avut loc, grație intervențiunei efieace a protectorului excursiei noastre Leon Ghica, care văzând durerea noastră ca a remas afară din program această excursie, s'a făcut luntre și punte, până ce totuși a scos-o la cale. Mulțămită se cuvine a i-se aduce și cu acest prilej.

Cme poate descrie bucuria când Duminecă seara a mers dela cor la cor avizul ca să fim Luni dimineața gata, căci totuși mergem la Sinaia, totuși ni-se împlinește dorul a vedeà minunea Peleşului, leagănul poetic al dinastiei naționale a țerii românești, acea plăsmuire a naturei și artei, care întrupează feeria unui vis în realitatea vieții.

Dorul ni-s'a împlinit.

Luni dimineața între orele 5 și 6 gemeà gara de nord a Bucureștilor de mulțimea coriștilor și excursioniștilor. Nici un cor n'a întârziat. Două trenuri lungi ne-au așteptat, cari ne-au cuprins pe toți, plecând în interval de o jumătate oră unul după altul.

Am călătorit plăcut simțindu-ne în tren ca acasă.

Gară de gară ni-s'au făcut recepții entuziaste, cari ne-au atins cu atât mai mult că erau spontane. După cum ni-s'a spus s'au făcut mari pregătiri pentru recepții oficioase, dar contramandându-se, în urma abandonărei acestei excursii din program, nu s'a știut că totuși facem excursia. Din gară în

gară a fost recepția tot mai impozantă, ear ajungând pe pitoreasca vale a Prahovei ni-s'a oferit o emoție nouă: micii Dorobanți, cari ne-au eșit în cale la fiecare gară, facând exerciții militare sub conducerea oficerilor lor.

Erau băeți frumoșei, curați și ru-
meni la față purtând suman, opinci,
ițari și cușma pe-o ureche». Cu ranița
în spate, cu pușca la umăr și ținută
gravă militara, care contrastă așa dulce
cu liniile și formele feței copilărești.
Au facut toate evoluțiile militare. Au
defilat, au purtat arma, au cântat în
marș, totul cu o precizie uimitoare.
Ne venià să ne aruncăm asupra lor,
să-i sărutăm și îmbrățișăm, să-i strân-
gem la pieptul nostru cu dragostea de
tată și mamă, de soră și frate mai mare.
Dar nu erà permis căci erau în linie
de bătae, soldați gravi, nu alta! Și nu
puteai să le spargi liniile fără a veni
în conflict cu severul reglement. Gară
de gară s'a repețit acest tablou și emo-
țiunea noastră a mers crescând. Erà
greu să ne stăpânim lacrimile de bu-
curie, cari în pornire năvalnică ne um-
pluseră ochii.

La Câmpina ne-a eșit în cale în-
treg consiliul comunal cu primarul în
frunte, ear la Comarnic revizorul șco-
lar Nicolau și căpitanul Cernescu în
fruntea unui întreg batalion de mici
Dorobanți. Discursurile au fost înflă-
cărate de bucuria revederei fraților, pe
cari îi știi de mult, cu cari sufletește
ești împreună, dar pe cari nu i-ai vă-
zut încă aevea, nu le-ai strâns înca
mâna, nu i-ai îmbrățișat încă. Pretutin-

deni la aceste gări a răspuns din partea noastră Dobrin, care acum nu-și mai putea ascunde emoția. Ba la Comarnic am văzut și în ochii lui sclipind lacrima cu anevoie reținută. Va sa zică și Dobrin se știe emoționat, acasă îl știam tot rece și cumpătat între toate împrejurările...

Eră aproape de orele 11, când am ajuns la Sinaia. Gara îmbrăcătă în tricolor, mii de steaguri fâlfăiau din toate părțile, de pe frumoasele vile, una mai minunată decât cealaltă, de pe stâlpi și arbori, de pe culmile Caraimanului falnic, a cărui recoare plină de ozon frânge puterea razelor de soare, cari învaluiu în aur întregul peisagiu. Ne eșise în cale toată lumea din Sinaia, primariul cu consiliul comunal și muzica militară a batalionului de vânători.

Pecând ne înșiram după gară cor de cor, s'au rostit discursurile de salut și primariul ne-a comunicat, că Regele ne primește la Castel delegații corurilor și ne permite să vedem acea minune a Peleşului. Noi adecă de pe drum încă am cerut să ni se permită a merge în fața Castelului, iar Regele ne răspunde că ne primește în audiență, o distincție la care n'am contat. Și a fost să fie și mai mare distincția, mai cordială și mai intimă, mareața în toate detaliile sale. Slavită fie această zi, unica în decursul festivităților iubilare, cari contopiau aniversarea plămădirii neamului românesc în aceste vai și plaiuri cu aniversarea gloriei de patruzeci de ani pe tronul României, a Regelui care după lapidarele vorbe scrise de nemuritorul

Alecsandri pe castelul Peleşului, — a clădit cu al seu popor într'un gând și dor în timp de luptă al seu regat și în timp de pace acel măreț palat.

Cu muzica în frunte am parcurs superbele serpentine ale aleei pan' la Mănăstire, unde în de nou restaurata biserică s'a celebrat serviciul divin, la care am asistat cu toții.

În spațioasa curte a Mănăstirei ne-am aranjat de nou, ca să plecăm la Castel. Întru amintirea acestui moment, stabilesc aici șirul și numărul în care am plecat și am ajuns să defilăm naintea Casei domnitoare a României. Amăsurat dorinții lui Kiriac, au deschis Lugojenii convoiul și l-a încheiat societatea Carmen. Eată șirul și numărul după însemnarile făcute la fața locului:

Lugojeni	160
Orăștieni	52
Cacoveni	40
Ocneni (Sibiiu)	25
Almăjul (Bozovi- ceni și Dalboșe- țeni)	90
Moți	46
Coșteienți	61
Brașovechieni	45
Bocșeni	70
Tievănenți	50
Bârlădeni	70
Dumbrăveneni	50
Excursioniști ai Reuniunii învăț.	316
T.-Severineni	112
Orăvițeni	35
Brezeni, Prahova	56
S.-Miclăușeni	58

Beiușeni	39
Orădani	26
Recițeni	73
Doina, (București)	60
Armonia (Cernăuți)	120
Selișteni	95
Osoiu-Iași	74
«Carmen» (Buc.)	150

Eram deci aproape două mii de excursioniști și cântăreți, cari am pornit în șir de patru spre Castel. Bineînțeles s'au mai alăturat acestui convoiu și alții, parte din București, parte din Sinaia, cari au ținut să ne însoțească. Cu noi venise din București și corul societății germane «Eintracht», care însă până am fost noi la mănăstire s'a dus să facă un mic dejun și dus a fost. Până ce nu ne-am aranjat în gară spre înapoiere la București, nu am mai dat față cu ei. Când ne-am revazut, nu mai răsbiau să laude ghiveciul dela otel și berea cea excelentă. Le-am crezut pe cuvânt.

Încă înainte de a ne aranja în curtea Mănăstirei s'au designat din partea corurilor delegații ce aveau a fi primiți de Regele în audiență. Erau mai ales dirigenții, presidenții corurilor și unu doi din cor. La oaltă șasezeci și s'a potrivit să fie din toate straturile sociale: advocați, preoți, învățători, țărani, măiestri, bărbați și femei. Anume dacă-i alegea-i nu-i putea-i potrivi mai bine. Eră reproducția în miniatură a noastră a tuturor, pe cari aveau să-i reprezente la audiența onorifică ce ni s'a acordat.

Adjutantul a condus delegația noastră în sala armelor din Castel și a aranjat-o în două linii în fața estradoului regale. După ce și-au luat toți locurile designate, s'a anunțat sosirea părechei regale. Eră un moment de încordată așteptare. Un fior de friguri a trecut prin șirele celor ce în curând aveau să stea față 'n față cu Regele și Regina României. Unul ca unul încercă să înghită gălușca ce i-s'a pus în gât și îl împiedecă a trage aer în plină plămână. Inima fiecăruia svâcniă agitat. Eră mare momentul, încât nici nu-l puteam cuprinde în întregime.

Toate privirile erau ațintite asupra ușei, pe care aveau să-și facă intrarea Suveranii. Eră liniște de și bâzăitul muștei s'ar fi auzit, de rătăciă careva pe acolo în aceste momente. Apariția părechei regale a schimbat însă repede situația. Privirea adâncea și binevoitoare a Regelui, zimbetul dulce al Reginei a răspândit aer și lumină. Toată agitația a dispărut ca luată cu mâna. Duhul învioșător al dragostei și blândeței plană asupra întregii scene.

Regele a pornit de-a dreptul la cei din colțul drept al șirului, urmat de Regina, și a început să distingă rând pe rând cu agrăiri și întrebări pe membrii Delegațiunii. Cu mare interes ascultă Regele răspunsurile, făcând la fiecare câte o scurtă reflexie, aprobătoare și încurajatoare. A întrebat de starea socială, de localitatea, de împrejurările particulare ale membrilor delegației și a corurilor ce reprezintă, Regina a arătat interes viu față de

ocupația femeilor și așa a mers înainte pe rând, când un mic incident ne-a dat prilej să vedem marea bunătate de inimă a Reginei. Pe deputatul Dr. Oncu, care încă se alăturase la această delegație, l-a ajuns o ușoară indispoziție în urma marilor strapățe ale zilei. Regina îndată a fost lângă el și l-a condus de braț la un fotel, unde așezându-se alături, s'a întreținut tot timpul cu dânsul în cel mai cordial mod. C'a renăscut a părăsit Dr. Oncu sala, când s'a terminat audiența. Vorba dulce și privirea blândă l-au restabilit pe deplin.

Regele a urmat înainte agrăirile, așa că nici unul din cei șasezeci nu a rămas fără această înaltă distincție. În celălalt capăt al șirului era Dobrin, conducătorul nostru în această excursie. După ce a întrebat despre unele detalii, deodată adresează Regele lui Dobrin întrebarea :

— «Da... ați mâncat?»

«Nu, Majestate!» a fost scurtul răspuns al lui Dobrin. Scurt ca și întrebarea.

Regele se întoarce îndată, căutând cu ochii Regina.

— «Unde e Regina, să pregătească ceva de ale mâncării, căci D-lor încă n'au mâncat».

«Mulțumim Majestate, nu suntem numai noi, afară mai suntem două mii cari așteaptă a vedea pe Maj. Voastre.

— Ah! asta e altceva, zise Regele, pentru atâția nu suntem pregătiți. Dar ce veți face?

Majestate, ziua aceasta e pentru noi ca Vinerea Paștilor, pe care o petrece creștinul în post, ca atât mai mult sa aibă parte de plăcerile sufletești .

Dupa aceste și-a exprimat atât Regele cât și Regina dorința, că ar voi sa audă corurile cântând, dupa ce din cauza sănătății debile — Regele erà convalescent — nu au putut asistà la festivalul din București.

Terminându-se această audiență memorabilă s'a retras Regele cu Regina ca să iasă la balustrada Castelului, iar delegații s'au înapoiat fiecare la corul sen, caci îndată s'a dat semnalul defilării prin gornistul companiei de mici Dorobanți, cari cu steagul înainte s'au pus în fruntea noastră.

A fost o priveliște impozantă. Regele s'a oprit la balustradă pe platoul de sus al terasei, iar Regina cu micul principe Nicolae și mica principesă Elisaveta s'a coborît pe terasa de jos și de aici au primit ovațiile nesfârșite a lungului convoiu, care a trecut, în șirul arătat, înaintea terasei, salutând cu pălăriile și aclamând frenetic. Regele salutà necontenit militărește, ear Regina plângând de emoție când ne salutà cu ambele mâni, când strângea batista la gură ca să înnăbușe năvala emoției, pe care nu o mai putea stăpâni. Resunau munții Sinaiei de urale.

Toți cei din partea locului ne-au spus, că așa manifestație încă n'a văzut Sinaia. Spontană, intimă și grandioasă. Cântăreții români, din toate părțile locuite de Români, au adus omagii Regelui și Reginei-poete, care

a fixat ulterior acest moment în una din frumoasele ei alegorii despre Cântecul pădurei, din care și-a plăsmuit nemuritorul pseudonim literar Carmen Sylva.

Când au trecut ultimii cântăreți — erau cei dela «Carmen din București — s'a dat jos Regele de pe terasă și a eșit în fața Castelului, unde în curând i-a urmat și Regina. Iar jos în fața piezișei pajiște a parcului regal s'au adunat în grabă corurile, unde le-a împărțit Kiriac mai întâiu ca cor mixt, apoi ca cor bărbătesc, având să cânte corul mixt «Imnul regal, iar corul bărbătesc admirabilul Pe-al nostru steag» de Porumbescu.

Tabloul ce se oferiă ochilor eră atât de superb, cum nu se poate descrie cu graiu omenesc.

Regele sprijinit de dl Dr. Petru Barbu din Caransebeș și protopresbiterul nostru Maxim Popovici dela Bocșa coboară încet pe clinul pajiștei ca să vadă mai bine, iar Regina ajutată de adjutantul Bengescu și Leon Ghica coboară până la mijlocul pajiștei, unde se așează în iarbă, ca astfel să poată gustă din plin deliciul acestui moment, care va remâneă neșters în amintirea tuturor cari au fost de față. Jos, unde se desface pajiștea într'un loc plan, eră ridicat măestrul Kiriac pe brațele vânjoase a doi Bănățeni și doi Ardeleni — simbol al zilei — și dirigeă cele două mii cântăreți, cari par'că inspirați de un geniu nevăzut, au cântat ca nici odată. Munții și stâncile, cari au povestit Reginei acele neperitoare

povești ale Peleşului, resunau prelung de atâta putere de glas, de atâta armonie și atâta dor, ce se înălță spre ceruri ca o rugăciune ferbinte.

Terminându-se imnul, s'au desfacut cântărețele din grup, căci aveă să urmeze «Pe-al nostru steag .cântat numai de bărbați. La un semn al Reginei s'au apropiat cântărețele de dânsa și s'au așezat pe iarbă formând un mare semicerc. Întâmplarea ori instinctul sănătos a făcut ca mijlocul acestui majestos semicerc să-l formeze cântărețele-cari erau în costum național, Seliștencele și cele din România, iar celelalte s'au așezat pe la margini formând așa zicând trecerea spre mulțimea de lume ce s'a adunat în jur.

Soarele, care pornise spre clin, bătea în față acest tablou. În mijlocul pajiștei verzi Regina îmbrăcată în alb, fluturându-i voalul lung alb în aer și contrastând cu fața-i rumenă, plină de sănătate. Iar jur-împrejur sutele de cântărețe în fermecătorul costum național. Alțițele cusute 'n fir și fluturii de pe costum străluciau în lumina soarelui ca milioane de pietri scumpe. Ca încheere a acestui tablou fermecător eră jos corul de bărbați, întruparea forței lângă atâta gingășie.

Cântarea și priveliștea s'au contopit în o singură armonie. Eră o feerie par'că iscodită de fantazia prodigioasă a orientalei Halimă, un vis al nopților de vară, o părere... și totuși eră realitate, sfântă, măreață.

Regele aplaudă, iar Regina fâlfăia batista între continue exclamări de

aprobare. Fiorii sublimului ne străbăteau. În aceste momente am trăit cea mai frumoasă poveste a Peleşului, poveste care ne va însoți până la mormânt și pe care toți cei ce am avut parte de ea vom da-o mai departe din copii în copii să rămână de pomină urmașilor când noi deja de mult vom fi pulbere...

Pierzându-se ultimul acord în freamătul codrului de brazi, s'au desfăcut cântăreții din grup și în cea mai deplină ordine s'au înșirat de nou după coruri. Dobrin s'a dus la Rege să-i mulțumească, Regina a chemat la sine pe Kiriac și Vidu, exprimându-le admirație și recunoștință. Pe când corurile dispărușeră deja prin aleia de brazi, Regele stă încă nemișcat la locu-i privind lung în urma șirelor ce grăbiau spre gară, de unde sosise deja avizul, că trenurile noastre speciale stau gata de plecare.

În cale ne-au așteptat carăle cu merindea, pe care o comandasem. Eră brânză, salam și pâne. Am împărțit-o în grabă și luând-o cu noi am coborât în gară, unde ne-am urcat fără întârziere în trenurile, cari au plecat în interval de o jumătate oră, ducându-ne pe romantica vale a Prahovei, pe care acum o vedeam cu alți ochi.

În drum am întâlnit Junii din Brașov, cari se întorceau spre casă. Aceștia au pățit-o la Comarnic. O parte s'a dat jos și până ce erau la bufet a plecat trenul lor înnainte. Deabea la Predeal și-au ajuns trenul iarăși cu alt tren.

Cei remași în Comarnic ne-au pre-

gătit o primire frățească. Formând un lung șpalir de-a lungul gărei, așa că cele trei colori ale lentelor și-au regăsit locul armonic, ne-au primit cu «Deșteaptă-te Române». Ne-am salutat și îmbrățișat frățește, apoi am luat-o înaintea lăsându-i să-și aștepte trenul auxiliar ce li-s'a pus cu mare afabilitate la dispoziție, ca să-și ajungă soții de cari s'au despărțit.

La Câmpina am stat mai mult. Aici au dat excurzionistii de un magazin de ilustrate cu vederi dela Sinaia și de pe valea Prahovei. În scurtă vreme și-a desfăcut negustorul întregul depozit. Se spune că numai la Lugoj s'au expediat din acea stație peste 500 de ilustrate. Toate cu vorbe, cari căutau să redea impresiile mărețe ale zilei.

Trecuse binișor de orele 8 seara când am ajuns la Ploești, unde ni-s'a făcut o recepție din cele mai însuflețite. O lume imensă ne-a așteptat la gara. Ne-am dat jos din tren și cu muzica militară în frunte am mers de-a lungul superbeii promenade ce duce în oraș până la statua vântătorilor, unde a avut loc recepția oficioasă. Mulțimea adunată în jurul statuei s'a evaluat la douăzeci mii.

De pe soclul statuei s'au rostit discursurile, au vorbit primarul Dobrescu, preotul Burada și alții. Din partea noastră a răspuns Dr. Branisce. Cine mai poate prinde astăzi conținutul acestor discursuri! Veniam doar dela Sinaia, dela leagănul dinastiei naționale a României, eram în Ploești, orașul

fondat de Mihaiu Viteazul, eram la statua grandioasă a vânătorilor, tocmai în preziua căderii Griviței, unde din cei 800 vânători ai acestui batalion au mai ramas 40 în viață... după al patrulea asalt, când isbutind a luă reduta apărată cu îndârjire de Turci, au pus temelia independenței și regalității românești,

Terminându-se recepția oficială, am intrat în oraș, oferindu-ni-se masa pe vasta piață, unde șire lungi de mese încărcate cu mâncări ne așteptau. În decursul întregului timp a concertat muzica. Și aici s'au rostit discursuri, care de care mai înflăcărare. Noi Lugojenii, fiind ultimii în convoiu, n'am mai găsit loc la mesele din piață, unde era pregătit pentru 1800 persoane, căci noi eram bine peste două mii. Am găsit loc în o grădină din apropiere, unde ne-am consumat merindea ce ne-am adus-o din Sinaia și ne-am recorit cu câteva păhare de bere. Mulți au luat acum prima bucatură în gură în această zi, neavând nici dimineața la București și nici la Sinaia răgaz de a împacă stomacul. Unii n'au ajuns nici aici să facă aceasta. Mâncarea a fost pentru noi fudulie în această mare zi.

În Ploești am petrecut mai bine de două ore, ca oaspeți ai orașului, și apoi plecând spre gară în aceeaș ordine cu muzica în frunte am luat-o spre București, unde am ajuns după miezul nopții și ne simțiam deja ca acasă. Fără incidente de seamă ne-am

împărțit la cvartire, copleșiți de mărețta impresiilor, cari constitue istoria acestei zile.

Astăzi, când amintirile revoacă în sufletu-mi acele sfinte emoții, un gând mă muncește, pe care țin să-l spun și la acest loc: Nu ar fi oare cuviincios, ca o piatra comemorativă să vestească generațiilor viitoare locul, unde două mii de cântăreți au adus în Sinaia omagii Regelui și Reginei României?!

VIII.

Deabeà Marți am ajuns la puțin ragaz de a vizită Expoziția. Înainte-ameaza am dedicat-o acestui scop. Tot așa și înainte ameaza zilei de Mercuri. Împărțite în grupuri mici au pornit corurile dela pavilion la pavilion, cautând să vadă în timp scurt cât se poate de mult.

Ce ne-a impresionat îndată la început a fost stilul românesc al celor mai multe construcții. Pana la Expoziție noi nu am avut o idee curată despre acest, stil, pe care noi nu-l avem din cauza întreruperii continuității între vechile construcții dela noi — disparute toate — și cele ale zilelor noastre. Toate construcțiile noastre sunt copii și imitații ale stilurilor străine, aduse la noi de meșterii straini, iar rudimentele stilului nostru propriu au pierit cu totul. Nu numai la noi Românii din Ungaria e așa, ci și la Maghiari, căci deși vorbesc Maghiarii astăzi mult despre un stil propriu, acesta e de dat foarte nou și nu are rădăcini în istoria seculara a construcțiilor poporului maghiar. E un produs al fantaziei celor moderni, de aceea nici nu străbate în popor și nici nu poartă nota caracteristica a țerii și poporului

Țerile românești, deși istoria lor e tot atât de plină de devastări ca și a Ungariei, tot au reușit să-și păstreze rudimentele modului propriu de a zidi al poporului românesc și a le desvoltă până la punctul, care oferă toate condițiile încheșării unui stil național românesc, arătând în arhitectonică întreaga linie ascendentă dela colibe acoperite cu stuf până la boereștile curți și arhondaricurile mănăstirilor cu cerdac și acea formă particulară a streșinelor și acoperișelor, cari aduc în unele privințe cu stilul norvegian, tot așa precum aduce portul femeilor noastre cu cel al Norvegienelor și gama cântărei noastre cu cea norvegiană. E aceasta o simplă întâmplare, o interesantă întâlnire a gustului, ori sunt de fapt legături — intermediare poate prin Goți — urma va alege.

Unele din construcțiile Expoziției ținute în stil românesc (Pavilionul regal, al Domeniilor, Palatul artelor), sunt atât de desăvârșite, încât asigură pe deplin trăinicia acestui stil și capacitatea de mai departe desvoltare amăsurat trebuințelor crescânde ale vieții de mâne. Și după ce am regăsit în regat ceea ce s'a pierdut la noi, n'ar fi oare vremea, ca tocmai precum am început să reintroducem stilul bizantin la bisericile noastre, să începem a reimpământenî și stilul românesc la construcțiile noastre. Zidim doar an de an nu numai case mai mari, ci chiar și palate, avem și o gardă de tineri arhitecți români, cari s'ar putea dedica cu succes nu numai studiului acestui stil, ci și validității lui la noi.

Fixez aceasta aici pentru că mai multe grupuri de ale noastre au discutat ideea aceasta în decursul vizitării Expoziției.

De o studiere mai serioasă a Expoziției în decursul celor trei înainte de amezi (Marți, Mercuri și Vineri) ce ne-au stat la dispoziție, nici vorbă n'a putut fi. Dar am văzut tot ce a fost de văzut, cum s'ar zice, în fuga calului. Mai ales lucrurile istorice și etnografice ne-au interesat.

Bărbații au stat cu ceasurile la planul Plevnei și au studiat de-a măruntul poziția trupelor în acel războiu, care a reînviat în ochii lumii gloria militară a Românilui. Femeile nu ni se mai puteau despartii de pavilionul aranjat de harnica Furnica cu lucruri de mâna femeiești din veacurile ultime și din toate ținuturile noastre. De fapt erau aici lucruri expuse de-ți lăsa gura apă. Aici se putea vedeà la un loc gustul cel fin al femeii române.

Tot așa erà mare îmbulzeala în pavilionul regal la comorile istorice ale Regelui și armatei sale. Cu evlavie priviam la steagurile ciuruite în războiul pentru neatârnaire, vestitoarele gloriei și vitejiei de pe câmpiile bulgărești.

Am admirat frumoasele lucruri expuse de Bucovineni și Băsărăbeni. Par' că atâta bogăție istorică nu erà în nici un loc ca în pavilionul Bucovinei, iar la Besărăbeni am asediat cu întrebări pe biata țarancă băsărabeană care păzià puținele dar scumpele probe de

viață românească în Besarabia. Toți i-am admirat pronuncia dulce, care va rezistă încă multă vreme năvalei aspre moscovite. Se înțelege că am fost și în pavilionul nostru, unde am văzut multe lucruri de ale noastre, pe cari nu le-am cunoscut, dar am văzut și lipsa multora, cari puteau fi acolo dacă lu-am mai serios lucrul. Marele Bănat eră reprezentat aproape numai prin biserica unită, când nici o provincie românească nu e atât de «neunită» ca tocmai Bănatul. Unde au ramas neuniții, grosul Românilor bănățeni?! Decât să ne eșofăm, de multeori pentru lucruri mici, contra unițiilor, mai bine să învățăm dela ei lucrurile bune ce le au. Mai mult folos am trage.

N'am evitat nici pavilionul Ungariei, încărcat în așa masura cu tulipani încât fără voie te gândiai la usturoiu. Am avut o deosebită satisfacție văzând ce pacinic stau alătura inscripțiile maghiare cu cele românești. De ce nu se poate aceasta și acasa la noi?! Ori suflă aici alt vânt? Între mașinile expuse de Ungaria erau exemplare grandioase, cari faceau cinste industriei de pe pământul țării noastre.

Mai multe de văzut ne-a oferit Palatul artelor, unde am petrecut mai mult. Nu pricep însă nici astăzi cum s'a putut întâmpla să nu fie catalog la dispoziție vizitatorilor, precum e uz în toată lumea. Umblând așa pe nimerite din o sală în alta, aveam noroc unii cu alții atrăgându-ne reciproc luarea aminte asupra lucrurilor mai de seamă.

Prin multe paviloane am trecut, ca țiganul prin raiu. Pe o ușe am intrat și pe cealaltă am eșit cu vedita oboseală a provincialului care dintr'odată vrea să vadă totul, ceea ce întrece puterea lui de a percepție. Norocul cu admirabilele priveliști ce ni-le oferiă Expoziția, cari ne recreeau. Aranjeată pe un plan cu urcuș ușor eră întreaga Expoziție un parc fermecător, care din toate punctele oferiă priveliști frumoase, liniștitoare pentru ochi. Apoi panorama de pe Turnul lui Țepeș! Nu numai Expoziția, ci întregul București îl vedeai de aici cu multele turnuri de biserici, par' că mai multe decât coșuri de fabrici. Vedere ce nu se mai găsește în nici o capitală a apusului. Poate că nici în București nu va mai fi încurând mai ales ca numărul turnurilor de biserici pare a stă în raport invers cu religiositatea populațiunei.

Expoziția eră bogată și în spectacole, între cari luă locul prim imitarea luptei navale dela Port-Arthur, care atrăgea seară de seară mii de privitori. Pendant potrivit la «șampionatul» din Arene. Luptele se dedeau în jurul Port-Arthurului cu atâta foc încât aproape în fiecare seară, cat am stat noi în București, erau și răniți veritabili.

Cu drag ne regandim astăzi la toate cele văzute și experiate la Expoziție și numai una regretăm, că ajunși la Bucureșt' ne am ținut așa sever de planul stabilit de acasă și nu am prelungit petrecerea noastră acolo cu vreoză două, căci multe, foarte multe am

mai fi putut vedeà. Cu greu ni se va mai ôferi în masurata noastră viață omenească un asemenea prilej. Trebuià sa-l prindem de chica cu ambele mâni și să nu'l lăsăm așa ușor din mână. Programul celor cinci zile -- abstragând zilele de călătorie — a fost atât de încârcat, încât par' ca ne alungă cineva din emoție în emoție. Duminică și Luni au fost atât de încarcate încât deabia am ajuns la respir. Marți n. a. am fost în Expoziție, d. a. a fost partea a doua a festivalului, despre care am vorbit dejă, seara a fost concertul în Teatrul Național, care putea rămânea binișor afară din program, caci tot numai publicul din Arene a azistat, am fost tot numai «noi de noi», publicul la care am contat aici n'a venit precum se zice — din cauza insuficienței reclamei.

Marți seara dupa concertul acesta a fost la Enache un fel de «seară de cunoștință» — cum am zice noi — a conducatorilor excursiei, arangeată de o seamă de bărbați mai avântați ai României, cari au înțeles marea rost cultural-național al acestei excursii. Au fost profesori universitari din generația mai tinera, vre-o cațiva din bărbații cu nume în viața de astazi a României, am fost noi conducatorii diferitelor grupuri din Banat, Ardeal și Bucovina. Deabea aici ne-am regăsit cei de dincoace și de dincolo la o gură de vorbă, cum se zice pela noi. Aici ne-am dat seama de trebuințele și lipsurile ce ne muncesc și ne-am legătuit a nu consideră aceasta seara ca un

simpliciu incident în decursul petrecerii noastre la București, ci să cultivăm reciproc cunoștințele făcute, să ne apropiem unii de alții, să deschidem cale fireștilor legături ce ne împreună ca pe intelectualii aceluiași popor, deși despărțit politicește, dar cu multe năcazuri comune, pe cari cu atât mai ușor le învingi cu cât e reciprocitatea mai serioasă și mai intimă. N'a fost o seară a frazei sforăitoare, ci a cugetării serioase, a simțirei sincere, a cumpănirii mature.

Miercuri la amiază a fost apoi un splendid banchet dat de Societatea corală «Carmen» în onorul corului din Lugoj, ca răspuns la serbătorirea corului «Carmen», care a avut loc în Lugoj cu un an mai înainte, când «Carmeniții» (= termin creat ad hoc) au petrecut în calea lor spre Sibiu vre-o câteva zile în Lugoj, unde au și concertat și au fost obiectul celei mai cordiale serbătoriri. Cu plăcute suveniri a plecat corul societății «Carmen» din Lugoj și plăcute sunt amintirile ce au lăsat aici. Cu drag ne gândim la acele frumoase zile petrecute în modestul nostru orașel.

La banchetul dat în vasta sală dela Bragadir a fost invitat și corul din Recița-montană, care în urma împrejurărilor particulare între cari a venit, a trebuit să părăsească încă în aceeași zi Bucureștii și nu a putut lua parte la următoarele puncte din programul petrecerii noastre la București.

Am petrecut plăcut împreună la acest banchet cu caracter familiar. Am

trăit — cum s'ar zice din amintiri. Am povestit despre frumoasele zile dela Lugoj și am înprospătat cu mult haz micile detalii, cari păreau de mult uitate, dar cari de fapt au dormitat numai într'un colț al creșterilor pentru a re'nvia la prima revedere.

Am ris cu lacrimi, când mi-a povestit o «Carmenită»: pățania cu dialectul lugojan, când încvartirată la o familie burgheză fruntașă din Lugoj, a fost, ajungând la cvartir, întimpinată de gazda casei cu vorbele:

— «Placă mă rog în sobă!»

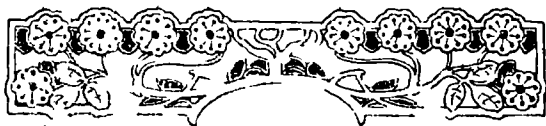
Bucureșteana care înțelegea sub «sobă» ceea ce zicem noi cuptor, habar n'avea că e poftită în camera de frunte a locuinței, «salon» cum s'ar zice pe domnie. Situația a devenit mai caraghioasă, cu cât afabila gazdă repețea mai insistent invitarea și «Carmenita» stă să pufnească de ris, neputându-și da seamă că ce se cere dela dânsa.

Și multe amintiri de aceste ne-au înveselit în pauzele dintre discursurile ce s'au rostit într-o apreciere a momentelor din trecut și de față ca expresii ale nădejdelor în viitor. Am petrecut bine, cimentând legăturile de prietenie încheigate la Lugoj.

Ear seara a dat presidentul societății «Carmen», Leon Ghica o masă intimă la sine acasă, invitând pe conducătorii corurilor excursioniste. Earăși momente solemne. Și aici s'au rostit discursuri, și aici s'a apreciat importanța acestor zile, și aici s'a cimentat frăția dintre coruri și conducătorii lor.

În programul acestei seri erà încă încheerea festivalului în Arenă și plecarea la Constanța. Cum, cum nu, am reușit să facem și aceste. Când repri-
vesc astăzi, mi-se pare că nu noi am prestat toate aceste, ci niște urieși le-
gendari, niște ființe cari nu știu ce e oboseala. Ce-ți face însuflețirea!

IX.

Vremea frumoasă, care ne-a favorizat în decursul întregii noastre petreceri în România, pareă că ne părăsește Mercuri seara. Pe când ne adunăm la Arene la actul de încheiere al Festivalului deodată s'a stârnit un vânt care ridică colonne de colb în formă de vântej și isbiă picături ale unei plo' îndepărtate. Dar numai pe un moment Așa pare, că lui Juppiter pluvius i-s'a făcut milă de noi. Vântul s'a așezat și norii ce ne amenințau s'au resfirat.

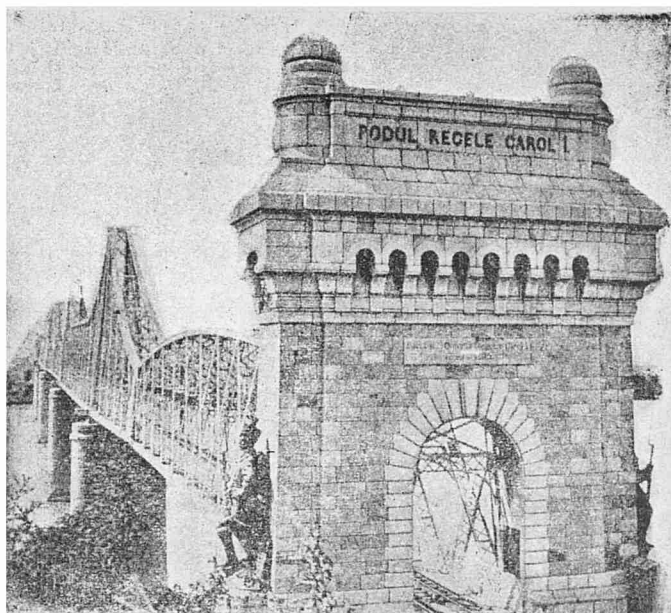
Arenele erau tixite de public. Stă om pe om. De astădată corurile nu s'au așezat pe scenă, care nu le putea cuprinde, ci în mijlocul incintei pe un podiu, adus pare-mi-se — dela Teatrul național. De aici au cântat toate corurile împreună, aproape două mii de cântăreți conduși de măestrul Kiriac

Mai întâiu cântă corurile de bărbați «Iată ziua triumfală», «Pe al nostru steag» și apoi ca învitare coristelor ca să întregească ansamblul drăgălașa Hai în horă de Dima. Între tunete de aplauze urcă acum și cântărețele podiul și programul urmează cu «Treicolor cunosc pe lume» de

Porumbescu, «Puii de lei» ai lui Vidu și închee cu «Imnul regal», în care moment detină 21 bubuituri de tun dela bateria «Calafat din Expoziție Tot publicul se ridică, oficerii salută miștărește. Moment sublim. Aplauzele nu conțin până ce maestrul Kiriac dă semnul bisării.

Cu acest efect final al concertului monstru s'a încheiat Festivalul corurilor. Va fi fost pe la orele 11 noaptea. Plecarea la Constanța aveă să urmeze la ora 1 după mezul nopții. Pentru petrecerea publicului s'a continuat în Arene «șampionatul» pasionant, iar corurile parte au azistat la acesta, parte au căutat să iee masa, petrecând în restaurantele din Expoziție și din jurul Expoziției. Au luat bere cu «halba» și cu «șapul», cei dela Marion cu «soacra», «nora» și «ginerele» ca să fie mai familiar.

De somn nu a mai fost vorbă. De abea am resuflat puțin în răcoarea nopții și a sosit timpul plecării. Ne-am adunat cor de cor în apropiata gară a Filaretului, unde ne așteptau două trenuri speciale anume aranjate pentru noi. Înainte de plecare am azistat aici la niște incidente scurte, dar agitate, aranjate — cum zice literal latinul — cu «mână scurtă». O seamă de «pasageri orbi» au ocupat loc în vagoanele noastre, căutând a face în mod gratuit această excursie cu noi și la repeșitele somațiuni n'au voit să părăsească vagoanele. S'a făcut proces scurt. Vre-o câteva sunete pline, dar suspecte, și urma «pasagerilor orbi» s'a pierdut. Zi-

Mărețul pod peste Dunăre.

Constanța : Primăria.

Turci și Tatars din Dobrogea

ieșiți întru întâmpinarea cântăreților.

lele următoare am cetit apoi vre-o câteva declarații și contradecări prin foi — material de vorbă, când n'ai alt lucru mai cu minte — și incidentele s'au încheiat.

În puterea nopții am plecat cu cele două trenuri între aclamările prietenilor, cari ne-au însoțit la gară ca să asiste la plecarea noastră. Îmbulziți cum eram, am început să ne căutăm fiecare câte un locușor, fie și în coridor, iar unii chiar și pe acoperemântul vagoanelor.

Când a început să mijască de zi, străbăteam întinsul bărăgan, această bogăție pustie, caci rar de tot și numai la mari depărtări puteam descoperi urme de sate. Par'că orice viață omenească s'a refugiat din calea trenului, numai întinsele miriști tradau urmele culturai omenești. Ni-s'a explicat că lipsa de apă împedecă așezarea de sate pe acest pământ bogat și roditor.

Pe la orele 8 ne apropiam de Dunăre, pe care n'o mai văzusem dela Turnu-Severin și o așteptam acum ca pe un bun prieten din țara noastră. Un dor și neastâmpăr ne cuprinse să vedem bătrânul fluviu, care aduce în valurile sale apele tuturor riuurilor noastre, suspinele codrilor noștri și lacrimile noastre.

Dejă din depărtare vedem mărețul capăt al uriașului pod ce poartă numele falnic al primului rege al României, cel mai gigantic pod din întreagă Europa și pare-mi-se dupa mărime al doilea din lume. Acest pod deschide co-

merciului european cea mai scurtă cale la Indii și leagă de țeara mamă Dobrogea, cucerită odinioară cu arme glorioase de Mircea și reincorporată României după războiul cel mare cu Turcii. Privind la acest cap de operă al arhitecturii românești mi-am dat seamă cât de justă este observația lui Vlăhuță, care din perspectivă consideră uriașele împletituri de fier prin cari aleargă zguduitoarele trenuri ca o dantelă fină ce pare a pluti în aer.

Trenurile noastre au trecut de tot încet peste pod, așa că l'am putut vedea bine, unii s'au dat chiar jos din tren și au făcut o parte a drumului pe picioare ca să vadă și mai bine această mândrie a țării românești. Ciudoasă par'că pe acest arc care îi împreună cele două maluri depărtate își rostogolește bătrâna Dunăre valurile prin vârtejuri, tulburată poate și de gândul negru că ceasurile îi sunt numărate și încurând are să se înnece în valurile mării cari o înghit fără milă. Zadarnic se desface în mai multe brațe ca să ocolească sfârșitul ce i-s'a ursit de destin, n'ajută nimic, din toate brațele îi soarbe nesăturata mare valurile, ca să-și hrănească pe ale sale.

La malul drept al podului, pe pământul Dobrogei ne-am oprit pentru vre-o cinci minute având astfel prilej a admira mai de aproape la capatul podului gigantica figură a Dorobanțului turnat în bronz, care mândru cu mâna stângă în șold și căciula dată în ceafă stă la pândă răzimat pe pușca cu baioneta trasă privind spre zările

îndeprtate ale mării. Raza soarelui străluce pe fruntea-i lată, senină par' că de orizonturile ce-i deschide viitorul țerii sale reinviate din urgia crâncenelor veacuri de robie și întuneric la viața nouă a luminei minței și a forței ce rezultă din munca civilizatorică. Mi-am adus aminte de inscripția ingenioasă de pe medalia jubilară : « Am fost și voiu fi ! »

Pornind înainte ni-se deschid priveliști noui pe pământul românesc al Dobrogei. Sate amestecate cu toate semințiile câte au ramas aici după vremuri. Lângă turnul bisericei creștine lucește în soare subțirele minaret al Turcilor. Românii sunt aici de dat mai nou, de haștină sunt Bulgarii, Turcii și chiar Tatarii, așezați aici pe timpul stăpânirii semilunei. Dar nu mai au ținiș. E cindată firea neamurilor de obârșie turanică. Ele numai ca stăpânitori se pot țineă. Îndata ce le încețază stăpânirea ajung și ele pe rogoz. Pier de nici urma nu le rămâne. Guvernul român le face toate înlesnirile, chiar și la armată ține cont de toate indeletnicirile lor, soldații și ofițerii musulmani poarta și în armata româna fesul lor cu semnul coroanei române. Dar totul înzădar. Se ofilesc ca floarea câmpului ajunsă sub îngrijirea gradinarului, nu le prieste viața europeană, căci numai turcește știu trai. Bogățiile Dobrogei le va puteă exploată România numai dupa ce va reuși a o impopulă cu colonii. Începutul s'a facut. În mai multe locuri sunt dejă colonii cu Români dela noi, mai ales din mărginimea Sibiului, dar totul e înca în stadiul începutului.

Trecem înainte prin gările Dobrogei, unde pretutindeni ne-au eşit locuitorii spre întimpinare, Români, Turci şi Tătari de-a valma. La una din gări erau copii lătăreşti din şcoala românească, cari ne-au primit cu «Deşteaptă-te române» cântat cu cea mai curată pronuncie românească. Cum se schimbă vremile! Falnicii Chagani de odinioară, cari îşi rotiau privirea răpitoare asupra Apusului european, în viaţa lor bogată în vise la multe se vor fi gândit, dar la o asemenea scenă de sigur nu! Prin roadele şcoalei româneşti dau ţării înapoi ce au răpit odinioară când ridicau sate întregi spre a le duce în robie.

Un bogat studiu etnografic-istoric ne-a oferit această cale până la Constanţa, unde am ajuns pela orele 9, pregătindu-ni-se iarăşi una din acele recepţii grandioase, de cari am avut parte cu îmbelşugare în decursul acestei excursii.

Înflăcăratul primar Banescu ne salută cu vorbe avântate, respunzând în numele ardelenilor Doctorul N. Comşa dela Selişte, ear în numele nostru harnicul preot dela Coşteiu A. Corcea, care a făcut o adâncă impresiune. E tipul distins al preotului dela noi, nu numai servitor al altarului, ci şi conducătorul firesc şi sfetnicul intim al poporului în toate ramurile vieţii, tip puţin cunoscut în România.

Înşirându-ne după coruri, am pornit pe malul mării în lung convoiu spre oraş, unde în piaţa Independenţei nis'a făcut în faţa statuei lui Ovid o a

i
doua recepție oficioasă cu discursur
și recitări de versuri ocazionale. Aici
earăși a fost la Dobrin rândul să' mul-
țumească cu un discurs subliniând, că
pretutindeni unde sunt Români e și
cântarea românească acasă.

Agilul Kiriac a schimbat vorba în
faptă. A arangeat corurile și a impro-
vizat un concert matinal la soclul sta-
tuei lui Ovid, care petrecând aici în
exil a descris în colori atât de poso-
morite aceste regiuni scăldate în aurul
razelor de soare. Pe atunci se chemă
încă Tomi acest oraș după bucățile
cadavrului lui Absirt, tăiat bucăți de
crudela sa soră și aruncat în mare, ca
să opăcească pe prigonitorul ei tată,
pe regele din Colchis, care adunându-le
le-a îngropat la acel loc, ca sufletul
renovocitului fiu să ajungă la o lihnă
în cea lume. Nu știu ce e mai frumos,
trecutul plin de legende ori prezentul
înfloritor al acestui oraș reînviat sub
dominațiunea română ca unul din cele
mai importante și mai grandioase por-
turi comerciale ale Resăritului.

Între aplauzele publicului imens
adunat în piață, am pornit cu muzica
militară în frunte în aceeași ordine pe
altă cale la gară, având a ne duce tre-
nurile la stațiunea băilor de mare dela
Mamaia.

Aici și-a desfășurat înaintea ochi-
lor noștri întreaga sa pompă marea,
pe care mulți din noi o vedeam acum
pentru prima dată. Cu nesăț ne-am
lăsat pradă farmecului fără nume. Eră
o lume nouă, ce se deschidea înaintea
noastră, întinsă, nemărginită, blândă

și totuși înfricoșata. E una din acele imagini ale vieții, pe care dacă o vezi odată nu te mai părăsește, ci te urmarește pretutindeni când ademenindu-te când respingându-te ca primejdia voluptuoasă. Valuri întunecoase se înălțau ca spărgându-se sa se desface în miliarde de mărgele albe ca spuma laptelui și să dispară apoi în oglinda verzuie, care se deschideă tot mai mult până se contopiă în zarile departate cu albastrul ceriului, care-și împrumută par'că din depărtările marii liniștea culorii.

Nu ne puteam sătură de priveliștea nemărginirii troenilor de apă, cari se primeniau fără conținere reproducând în bătaia aurie a razelor de soare toate culorile curcubeului. Unii din noi au luat baie de mare recreându-și puterile în lupta cu valurile line, alții au vizitat superbele instalații, conduși de primarul neobosit, care faceă pe cicero-nele amabil la aceste așezăminte, cari în mare parte sunt legate de numele lui.

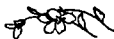
Ne-am înapoiat apoi la așă zisa plantație nouă, un tinăr codru de stejar. Bocșenii ar zice: gărână — unde am fost oaspeți oficerilor dela batalionul 5 de vânători de sub comanda maiorului Sanătescu. Ni-s'a servit militarește, un prânz gustos, mâncare și beutură berechet, întretășut cu discursuri entusiaste și cântări vesele. Ear dupa masă s'a întins o hora mare a înfrățirei, la care a asistat și generalul Anghelescu însoțit de colonelul Obedenar.

Pe când se framântă Dobrin cu pregătirile de plecare, caci sosise vre-

mea amăsurat planului stabilit înainte de care însa ospitalierii frunțași ai Constanței nu voiau să știe nimic, eată o nouă surpriză: O excursie pe mare cu vaporul «România» comandat de căpitanul Tăutu! Îmbarcarea a fost opera unor momente și peste scurt timp ne legănam pe largal mării între cântece voinicești de preamărire a trecutului și a nădejdi în viitor. Marea eră liniștită și fiorii plăcerii ne străbatau.

Cu chiu și vai ne-a adus Dobrin la mal și ne-a așezat în trenurile ce steteau gata să ne ducă. Așa greu ne-am despărțit de mare și de ospitaliera Constanța. Vor fi fost orele 7 seara când am plecat între urale și cântece.

În curând-s'a întunecat de tot. A încetat și cântecul, căci oboseala zilei și nopței nedormite a început sa se declare în mod cutropitor. Ș' poveștile au devenit tot mai rare, cădeau pleoapele de oboseală și somnul s'a înstăpânit cum a putut pe întreaga întindere a vagoanelor. Eră aproape de orele 4 dimineața când am sosit earăși la București, ca să vedem de plecare la vetrele noastre, caci programul excursiei l-am mântuit.

X.

În cele cinci zile petrecute la București și în excursiuni, am avut pe lângă multele momente de bucurie și însuflețire și momente de jale. Unul din excurzioniști, forestierul Stache Popovici dela Bozovici a ramas pentru totdeauna acolo. Suferiã de un grav morb de inima și medicul l-a oprit de a face excursia cu noi. Dar el nu s'a lasat de plan, atât de mare i-a fost dorul să vină cu cântăreții la București.

— «Să știu că mor acolo și totuși ma duc!», i-a fost vorba și a plecat dimpreună cu coriștii dela Bozovici și Dalboșeț.

Și vorba i-s'a împlinit. Ajuns la București, i-s'a făcut mai rău și pe când ne aflam noi la Sinaia, și-a dat nobilul suflet în mânilor Creeatorului. Mercuri d. m. l-am înmormântat cu mare pompă în cimiterul Belu, asistând pe lângă numeros public și delegații tuturor corurilor noastre, ear' corul dela Lugoș și Bozovici-Dalboșeț în număr complet.

Odihnească în pace!

Dar dacă am avut un caz de moarte am avut și patru cazuri de nașteri în

șirele noastre. Cât pentru statistică, ca să nu încheiăm în nici o privință bilanțul excursiei cu pierderi.

Botezul a avut loc în Arene și naș general eră comisarul Expoziției Dr. Istrati, căutându-se nume pentru nou născuții în vechile pagini ale istoriei: Decebal și Traian, pentru a afirmă și la aceste acte caracterul serbării, care ne-a unit pe toți la un loc.

Ultimul caz de naștere a fost în dimineața, când am sosit dela Constanța. Ajunși la cvartire, am fost întâmpinați de îmbucurătorul eveniment. Eră un mic Bănățean, care nu a mai putut așteptă până la înapoierea acasă, a voit și el să vadă Bucureștii și dorul i-s'a împlinit.

Vestea a mers din gură în gură și toți au prorocit belșug și berechet. Apoi ne-am văzut de ale noastre, căci eră ziua stabilită pentru plecare. Fiind dejă dimineață, n'am mai putut dormi cum e legea, ca și corpul sa ajungă la dreptul seu, dar tot am reușit a ne recreeă întru atâta ca să mai putem da înaintea de amiaz o scurtă vizită — ultima Expoziției, de care ne legau atâtea suveniri plăcute.

Am mai trecut odată din pavilion în pavilion, am mai aruncat o privire în căsuța-colibă dela Poradim, care a fost cvartirul Domnului Carol în decursul asediului dela Plevna, ne-am luat rămas bun dela toate lucrurile, cari în decursul acestei scurte petreceri ne-au devenit atât de scumpe, am mai gustat odată admirabila priveliște ce o oferă ansamblul Expoziției, ne-am cumpărat fiecare

în grabă câte ceva de suvenire și ne-am respirat la cvartire ca să ne facem bagagiile și să vedem de drum.

Plecarea era fixată pe orele 1 și jumătate din zi.

Am mai avut timp să luăm masa, ne împrietenisem deja nu numai cu vorba fraților din regat, care ne părea la început așa de ciudată, ci și cu gustul bucătăriei; ne-am cumpărat și de ale merindei ca să ne ajungă pe calea lungă și la ora fixată eram deja toți la gară, aranjându-ne și împărțindu-ne după coruri. La apelul nominal numai puțini de tot au lipsit, unii plecaseră înainte fiind chemați acasă de afaceri urgente, alții ear, mai dând odata ocol prin capitala Regatului, au scăpat trenul. Aceștia au plecat apoi seara cu acceleratul și ne-au ajuns în drum.

Direcția trenurilor a fost de astădata mai galantă, cum zicem noi, pe lângă vagoanele de clasa a treia ne-a pus la dispoziție și de clasa a doua, ba pentru conducătorii excurzioniștilor chiar și un vagon de clasa prima.

Urcarea în vagoane și împărțirea după coruri s'a făcut repede și fără incidente, deși gemea gâdă ce lumea imensa, care eșise să ne petreacă, căutând fiecare să mai spună ceva. În decursul acestor scurte zile multe preținși s'au legat, mulți s'au regăsit cari nu mai știau unii de alții, multe lacrimi s'au vărsat la despărțire.

E interesantă psihologia celor ce se despărț în gări. Lucrurile de seamă îi vin omului în minte tot numai în

ultimul moment, ca la postscriptele din scrisorile femești, devenite celebre tocmai sub acest raport.

Între alții ne-au însoțit la gara Dr. Istrati și Kiriac. Au trecut dela vagon la vagon, luându-și în cel mai cordial mod rămas bun. Intimitatea despărțirii a exchis orice caracter oficial. Nu s'au rostit discursuri, dar prin priviri și calde strângeri de mână s'a spus mai mult decât s'ar putea prinde în vorbe.

Mai mult dus pe sus a trecut Kiriac dela vagon la vagon. Cucerise inimile tuturor cântareților noștri, și simpla lui apariție a produs însuflețire. Să ne revedem cât mai în curând a fost dorul, care a izbucnit din sute și mii de piepturi. Sa ne revedem cât mai des, căci acum nu mai suntem izolați și necunoscuți unii față de alții, acum ne-am regasit și de aici încolo împreuna trebuie sa lucrăm și luptăm și împreună trebuie sa ne bucuram de succesele și isbândeale noastre.

Înca un salut, înca o îmbrățișare, și trenul lung s'a pus încet în mișcare. Ca tunetele unei furtuni de vara au izbucnit uralele din toate părțile, gara ce rămâne în urma noastră, eră o mare de batiste ce fâlfaiau în aer.

Cu mare parere de rău ne-am despărțit. În gară înca ni-s'a atras luarea aminte asupra unui articol de adio apărut în fruntea ziarului Dimineața, care a scos un numar consacrat aproape numai plecării noastre și peste tot petrecerii noastre la București, reprodu-

când istoria acestor memorabile zile dela sosirea noastră până la plecare. Am despăturat foaia și în toate vagoanele erau grupuri, cari cetiau acel articol. Eră scris cu multă inimă, cu multă căldură și însuflețire, arătând ce a însemnat pentru frații din regat venirea și cântarea noastră. Articolul luă rămas bun dela toți pe rând, dela bănățeni, ardeleni și bucovineni, dela toți oaspeții scumpi, dela bărbați, fete și femei, și încheiă cu apostrofa să sărutăm pentru cei rămași acolo pământul sfânt al țărilor noastre... Eră un articol frumos și potrivit, isvorit din cea mai curată însuflețire, numai un cusur aveă... eră semnat de Dr. D. Stoica, de un tiner dela noi, care de abiă cu vre-o câteva săptămâni mai înainte se așezase în România. Va să zică și aici: tot noi de noi!

Cred că și astăzi păstrează mulți din excurzioniști acest articol ca un scump suvenir al petrecerei noastre la București.

Tot așa ca și la venire am fost salutați și la înapoiere din gara în gară de numerosul public, care ne-a eșit în cale să ne întimpine și să ne felicite pentru marile succese, pentru isbânda cântărei românești pe pământul României.

Mare primire ni-s'a pregatit la Pitești de entuziaștii frați de pe frumoasa vale a Argeșului. Au eșit în calea noastră cu mic și mare, cu muzică și cântări, cu discursuri și recitări de poezii ocazionale. S'au răsbunat oarecumva pentrucă la venirea noastră

mulți din ei nu au putut da față cu noi, pentrucă trecerea noastră eră anunțată noaptea și noi întârziând am trecut pe acolo în orele de dimineața, astfel că ne-au așteptat înzadar în acea noapte și nu toți au prins dimineața momentul când am trecut. Cu atât mai mare a fost acum cordialitatea și bucuria.

Aici am stat timp mai îndelungat, încât ne-am putut da jos din tren și luă cele de trebuință din bufetul gării, care de astădată eră bine și bogat asortat.

Plecând mai departe, a început să însereze. Ne-am retras dela ferestri și am început a ne despachetă merindea și a destupă sticlele cu excelentul vin cumpărat în România. Cu ale mâncării și beuturii am dus-o acum mai bine, decât la venire. Eram pățiți și am învățat din pățania proprie. Ne-am îngrijit să avem de toate și am avut berechet. Am facut un ospăț, demn de cronicarul anonim al Regelui Bela, care înșiră cu vedită plăcere «marile aldămașuri» ce se făceau pe acea vreme ca încheere a faptelor vitejești.

Am mâncat, beut și cântat de resunau întinsele șesuri, prin cari treceam. Nu mai eră nici o rigoare, nu mai aveam teamă de răgușit, reginul aspru al lui Dobrin a încetat. Acum puteam în dragă voie să ne facem cheful. Aveam și cu ce și aveam și pentru ce.

La Peatra-Olt ne-am despărțit apoi de frații ardeleni, cari au luat-o pe valea Oltului în sus cătră Turau

Roșu, iar noi am pornit-o spre Craiova, de unde primisem avisul telegrafic că suntem așteptați cu aceeași dragoste și aceeași însuflețire ca și la venire.

Ne-am despărțit cu greu, de frații cântareți din Ardeal, căci în puținele zile petrecute împreună așa ne-am contopit în gândiri și simțiri, în așa măsură devenisem una, încât deabea acum am început să ne dăm de nou seamă de munți și apele ce ne despart. Dar gândirea și simțirea tot una ne-a rămas.

La Craiova tot pe la mezul nopții am sosit, ca și la venire, și tot aceeași priveliște feerică ni-s'a oferit ca și atunci. Gara scaldată în lumină electrică și mii de oameni, cap lângă cap. Au vorbit căpitanul Zafrean, profesorul Mețulescu, preotul Petrescu, care acum doarme somnul de veci sub glia rece, primarul Periețean, tot discursuri purtate de sfântă însuflețire; din partea noastră a răspuns Dr. Branisce.

Având acum mai mult timp, am improvizat în gara un mic concert, ascultat de miile de oameni cu evlavie ca la biserică. Mai întâiu cântasera societățile corale Hora și Filarmonica din Craiova, dirigate de maestrul Soloviu, apoi a cântat corul nostru din Lugoj condus de Vidu Lugojana și Pui de lei ... Dulcile accente ale cântarei românești năvălau valuri-valuri asupra marelui auditoriu emoționat până la lacrimi. Din mulțime se desface directorul Staiculescu și-l îmbrățișează și saruta pe

Vidu, pe unul pentru toți. Erà momentul, pe care-l fixează Goethe în nemuritoarele vorbe :

Fiți îmbrățișate milioane,
Această sarutare lunei întregi

Colonelul Marcu, acest înflăcărat cetățean al Craiovei, a făcut pe amabilul domn al casei, ne-a servit de gustare și beutură recoroitoare și timpul a sburat pe aripele-i repezi, încât ne părea că ne trezim din un vis dulce când șefii de tren au început sa strige nemiloasele vorbe :

«Toată lumea la vagon !

Ne-am urcat în vagoane, căci n'aveam încatrău. Și am plecat între urale și aclamări. Noi aclamam din ferestrele vagoanelor pe însuflețiii Craioveni, iar ei ne raspundeau cu lungi urale, pe când trenul trecea din lumina alba ca zapada a gării în întunerecul fioros al nopții, întretăiat de dungile roșii ale scânteilor aruncate de mașina ce pufniă din greu, ducându-ne spre frontieră.

Erà pe la orele 6 dimineața, când ne-am despărțit la Turnu-Severin de frații dela Doina lui Paulian și de corurile noastre din părțile orăvițene, cari ca și la venire au luat calea pe Dunare... Ceața grea de dimineața, hrănită din aburii Dunarii, copleșiă ja-lea despartirii noastre și apoi am luat-o înaintea spre Verciorova și la orele 7 am trecut frontiera, ajungând la Orșova unde cu ivirea razelor soarelui ni se deschideă alta lume : Eram acasa !

Organele autorităților dela frontieră ne-au cercetat cu deamăruntul. Așa se vede că avizate de mai înainte despre unii excurzionști, cari au trecut mai înainte frontiera fără certificat, au căutat și căutat până ce au dat de ei, luând lungi procese verbale despre ce și cum și de ce și pentru ce. Pare-mi-se și astăzi mai decurg aceste procese de contravenție.

Am zăbovit mult în neprietinoasa gară a Orșovei — Românii din partea locului îi zic: Râșava' -- până ce în fine s'a aranjat trenul unguresc ce aveà să ne ducă mai departe.

Și am plecat apoi. La Iablanița ne-am despărțit de frații din valea Almăjului, la Caransebeș de frații din acele părți și la ora 1 din zi am sosit în gara Lugojului, liniștită și fără lume, căci nimeni nu știà de sosirea noastră.

Aici ne-am despărțit de frații Bocșeni și Sân-Miclăușeni, plecând cești din urmă cu trenul special mai departe până la Timișoara, de unde apoi aveau să între în trenul ce-i duce la vetrele lor, iar Bocșenii au ramas în gară având să aștepte plecarea trenului de interes regional, care peste Gătaia îi leagă cu trenul ce duce în bogata vale a Berzavei, unde au înălțat glorioșii noștri străbuni acel falnic castru, ale cărui ruini cuprind și astăzi multe dovezi scumpe despre alte vremi, povestind urmașilor despre strălucirea stinsă . . .

Ne-am despărțit. Eră Sâmbătă 2 15 Septembrie, a opta zi de când am plecat.

Par'că a fost un vis! Un vis dulce și frumos, pe care nu-l vom uită în toată viața noastră.

Exeurzioniști la treptele unui vagon.

EPILOG.

Când am prins condeiful în mână, aveam de gând să scriu un articolăș comemorativ din incidentul aniversării unui an dela această excursie de cântăreți, dar năpădindu-mă amintirile, impresiile și reflexiile, m'am întins la vorbă, încât și la mine se potrivește vorba Germanului, ca scriitorul de obicei știe ce vrea să scrie, dar rar de tot ce a scris de fapt.

Nu eu am să judec acum că ce am scris. Am însă o vorbă pentru cei ce eventual vor crede, că m'am prea lăsat sedus de amintirile și impresiile mele personale și am atribuit prea mare importanță unei excursii, care în ultima analiză a fost o excursie și nimic alta, de interes numai pentru cei ce au luat parte și irelevantă pentru marele public.

Eu sunt de altă părere. Eu văd în această excursie mai mult decât o simplă excursie de cântăreți, eu văd în excursia aceasta descălecarea cântării românești în România, cu toate atribuțiile și consecvențele descălecărilor istorice, cari se țin lanț dela prima descălecare, îmbrăcată în haina

legendei despre Negru Vodă, până la descălecarea lui George Lazăr cu cartea în mână. E aceeași stăruință proprie evoluțiunii noastre naționale culturale, devenită așa zicând o lege stabilă în istoria noastră, numai că de astădată s'a făcut descălecarea cu lira în mână, cu acea liră, a cărei coarde vibrau de ecoul melodiilor românești, scoase din ungherul părăginirei și cultivate ca parte întregitoare a sufletului românesc, unul și acelaș pretutindeni, unde sub spuza înnăbușitoare a străinismului mai licurește o rază, o schin-teie din viața românească.

Deși acopere încă negură grea primele începuturi ale neamului românesc pe pământul locuit astăzi de Români, negăsindu-se încă vadul sigur și mai presus de orice îndoială dela retragerea colonilor romani până la documentele ce ne vorbesc despre principate românești la poalele Carpaților, negură ce acopere aproape 10 veacuri, pare astăzi cert că leagănul închegării individualității naționale românești a fost aici la noi și de aici — ca și apa care tinde mereu a reveni la vechea matcă — s'a revărsat de nou limba românească asupra văilor și plaiurilor Munteniei, Moldovei și Basarabiei, unde pierise urmele românești în decursul veacurilor de urgie.

Dacă nu alta, apoi situația noastră geografică a fost mai avantajoasă, aducându-ne mai aproape de Apusul unde s'au refugiat literile și artele Rasăritului cutropit de barbari și păgâni. La noi — extremul punct la care

a ajuns revoluția hussită — s'a înche-
gat pentru prima dată text biblic în
limba românească și tot la noi sub in-
fluința reformei lui Luther și Calvin s'a
ridicat limba românească la puterea de
a recucerii biserica, stăpânită de străini și
a deschide calea renașterii, care a cu-
prins tot corpul românesc și a alungat
pe urmă chiar și slovele străine, ulti-
mul atribut al robiei, care ne-a ținut
locului atâtea veacuri, când pentru cei
din Apus rasărise deja soarele umanis-
mului, la a carui caldura s'a infiripat
conștiența națională, motorul puternic
al tuturor revindicațiunilor civilizației
moderne. Nu numai leaganul înche-
gării noastre ca individualitate etnică
deosebită, ci și leaganul infiripării
conștienței noastre naționale este a se
căută aici la noi.

N'a fost deci întâmplător, că aici
la noi s'a scris prima carte românește,
precum n'a fost întâmplător nici că
aici s'a tipărit prima carte românească,
respândindu-se pe întreg cuprinsul ro-
mânismului, ci a fost produsul acelei
legi stabile, care se manifestă de-a
lungul întregii noastre evoluțiuni na-
ționale culturale.

Astfel e firesc, că și cântarea noa-
stra națională a început mai întâiu
aici la noi să se cultive în mod con-
știent prin coruri și reuniuni. Stăruința
de a întemeia la noi societăți corale,
datează din vremuri, când în România
încă nici vorbă nu eră de asemenea
inițiative. Avem astăzi Reuniuni, cari
privesc asupra unui trecut de mai bine
de cincî decenii și e paguba că nu s'a

scris încă istoria lor în mod pragmatic. Chiar și corurile noastre sătenești au dejă istoricul lor. Nu mai departe, în anul curent au serbat trei coruri bănățene iubileul de 25 ani, iar corul dela Chisatáu stă în preajma serbării iubileului de 50 ani. În România de abià acum se face începutul cu asemenea coruri, iar cele mai vechi ale lor — abstragând, bine înțeles, dela corurile bisericesti sunt deabea de 5 8 ani. Va să zică cu mult mai târzie decât ale noastre. Renumita «Carmen dela București s'a fondat d. e. la 1901.

Cele mai multe mișcări culturale naționale românești la noi s'au pornit, dar numai s'au pornit și apoi în urma împrejurărilor nefavorabile pentru libera dezvoltare dela noi, s'au refugiat în România și prinzând acolo rădăcini puternice, ne-au resplătit cu îmbelșugare împrumutul. Centrele dela noi s'au transpus la București ca centru general pentru noi toți.

Tocmai precum Voevozii maramureșeni, cari în urma prigonirilor religioase s'au refugiat pe cursul apei Moldova, fondând principatul, care ne-a resplătit cu ocrotirea bisericeii noastre primejduite, astfel s'a refugiat la București și cartea românească a lui Gheorghe Lazăr, întemeiând literatura și cultura românească modernă, care de acolo se revarsă astăzi asupra întregii românimi.

Descălecarea e și una și alta, precum cea mai recenta descălecarea a fost excursia corurilor noastre, prin care s'a stabilit pentru viitor Bucureștii

ca centru al mișcării noastre artistice culturale întru cultivarea avutului muzical național și ridicarea lui la apogeul clasicismului, nu prin imitarea străinilor, ci prin exploatarea comorilor păstrate de popor ca sinteză a gustului format în cursul veacurilor, ca expresie genuină a individualității noastre naționale artistice.

N'a venit pe neașteptate aceasta descălecare, ci a fost pregătită prin însăși logica evenimentelor.

Mișcarea dela noi a pornit din mai multe puncte, mai mult ori mai puțin independente unele de altele, dar nepotrivite a deveni centru general pentru toate. Mișcarea din Bucovina s'a restrâns la Cernăuți și Suceava, legată de numele lui Porumbescu și Flondor, cea din Ardeal s'a restrâns la Sibiiu și Brașov, legată fiind de numele lui Dima, cea din Banat, pornita în mai multe locuri sub diferite influințe, s'a legat la început de numele lui Nic. Popovici și a trecut la Ioan Vidu, care astăzi așa zicând sintetizează întreaga mișcare din Banat. A făcut școala aici, care numără deja un frumos număr de elevi harnici și talentați.

Centrele aceste erau însă izolate unele de altele și reciprocitatea pareă aproape disparentă. Se pareă, ca fiecare bate calea sa proprie și atingerea între ele pareă exchisă. O influență unitară asupra acestora a avut în parte excursiunea prin Bucovina, Banat și Ardeal a lui Musicescu, care își alcătuișe un cor bisericesc după celebrul model Slavianski, cultivând însă și

muzica națională lumească. Dar nu a reușit să ne unească nizuințele regionale la o cooperare sub raportul unei deii mai înalte.

Cultivarea muzicii naționale în centre mici și izolate pare a fi ajuns la așa zisul punct mort din fizică, când a trecut Dima cu corul din Sibiu frontieră concertând la București, urmat fiind de Vidu, care a trecut la Turnu-Severin unde a concertat cu corul din Lugoj. Prin aceasta s'a deschis calea. A urmat corul dela Brașov care a concertat mai înainte la Bușteni apoi a trecut la București. E fără îndoială că pornirea mișcării de a cultiva muzica națională în România este a se atribui în multe privințe acestor vizite de cântareți. Frații din Turnu-Severin, cari sub mâna pricepută și abilă a lui Paulian s'au închiegat în corul puternic al «Doinei», ne-au răspuns vizita la Lugoj, servind prilej unei serbări naționale muzicale, cum n'am avut aici dela marele concurs de coruri bănațene, arangeat la 1896 cu ocazia adunării generale a Asociațiunii ținute la Lugoj.

Reciprocitatea a început să se infiripeze când a pornit ținera dar vânzjoasa societate Carmen din București într'un turneu artistic mai mare pe la noi, concertând în Lugoj, Sibiu și Se-liște, turneu pe care l-a închieiat deunăzi cu marele concert dat la Cernauți. Pornirea unei mișcări mai mari, mai generale și concentrice — ceea ce a lipsit până atunci — zăceà dejà în aer și trebuià numai incident ca să se pună în mișcare.

Acest incident a fost Expoziția generală română, aranjată cu prilejul aniversării de 40 ani ai domniei Regelui Carol I și al împlinirii de optsprezece veacuri de când ne-a plămădit aici divul împărat al Romei, Traian, cuceritorul Daciei, al pământului pe care se extinde astăzi ca descendent al colonilor romani poporul românesc.

Am plecat nouă coruri bănățene, două coruri ungurene, cinci coruri ardelenene, un cor bucovinean, trei coruri moldovene și două coruri muntene la București, unde am găsit alte două coruri românești.

Aceasta a fost prima mișcare mare generală și concentrică îndreptată asupra Bucureștilor, a căror mișcare se sintetizează astăzi în numele Kiriac. Aceasta a fost marea descălecare a cântărei românești, prin care și-a întemeiat pentru viitor centrul București, punând astfel totodată și temelia reciprocității între centrele până acum izolate și deschizând astfel un teren mai larg dezvoltării artei muzicale naționale românești, care părea a se zătoni în centrele izolate ajunse la punctul mort al fizicei din care nu mai puteau da înainte.

Aici residă mărea importanță a excursiei cântăreților noștri. Sub steagul societății «Carmen» — la a cărei sfințire am asistat cu toții aducând omagii și înfrățindu-ne, — ne-am unit cu toții sub deviza cântărei românești. Astăzi nu mai stăm izolați. Astăzi nu mai e Lugojul, ori mai corect zis Bănatul, de capul seu, nici Sibiiul și Bra-

ovul, nici Cernăuțul, ci toate aceste centre sunt numai afluențele marelui centru cultural muzical pe care cu toții l-am întemeiat la București, având de cap societatea «Carmen» cu Kiriac în frunte!

Un semn caracteristic al izolării de mai nainte eră, că corurile își cântau aproape numai cântecile proprii, eșite din același mediu ca și corul. Bănățenii cântau mai ales cântecele lui Vidu, Ardelenii mai ales ale lui Dima și așa mai departe, par' că munți gigantici și cele șapte țări și mări din povestă ne-ar despărți. Kiriac pricepându-și misiunea ne-a cântat în Banat cântări de ale lui Dima, în Ardeal cântări de ale lui Vidu și așa mai departe unind în programele sale produsele excelente ale tuturor centrelor românești și făcând din avutul particular al Bănățenilor, Ardelenilor, Bucovinenilor Muntenilor și Moldovenilor bunul comun al tuturor Românilor.

E caracteristic și corespunde legii atinse în introducerea acestor șire ca peste București s'a dus cântarea Bănățeanului la Sibiiu și Cernăuți, cum tot pe aceea cale ni-s'au adus și se vor mai aduce în Banat cântările celorlalte părți locuite de Români, nu ca cântări particulare ale unei sau altei regiuni, ci ca cântare românească.

Ca apa, care tinde să revină la matca sa, ne-am regăsit și noi în alvia comună și mare, în care se scurg toți afluenții și care își revărsă belșugul asupra întregului.

Excursia cântăreților a fost descălecarea prin care s'a întemeiat marele imperiu al cântărei românești, unul și același pentru toți fără privire la frontiere politice, însușiri particulare și veleități regionale.

Măestrul Kiriac.

Conținut.

	Pagina.
I. Pregătirile. Dificultățile. Intâlnirea în gara Lugojului. Plecarea	3—12
II. Caransebeșul. Invățătorii la Băile Erculane. Orșova. Trecerea frontierei. Sosirea la Verceorova	13—18
III. Plecarea din Verciorova. Turnu-Severin. Palota. Craiova. Intâlnirea cu Ardelenii la Peatra-Olt	19 27
IV. Pitești. Sosirea la București. Recepția. Intrarea în capitala. Impărțirea la cvartire. Seara la Expoziție	28—36
V. Proba generală. Sfințirea steagului societății «Carmen». Junii din Brașov	37—45
VI. Festivalul coral	46 54
VII. Excurzia la Sinaia. Audiența. Defilarea. Ploești.	55—69
VIII. Expoziția Seara de cunoștința. Banchetul societății «Carmen»	70—78
IX. Incheierea Festivalului. Excurzia la Constanța	79 87
X. Momente de jale și veselie. Plecarea din București. Calea până acasă	88—97
Epilog	98—106

